

**T.C.
MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI**

ADALET

**TOPLUMSAL DÜZEN
380H00004**

Ankara, 2011

- Bu modül, mesleki ve teknik eğitim okul/kurumlarında uygulanan Çerçeve Öğretim Programlarında yer alan yeterlikleri kazandırmaya yönelik olarak öğrencilere rehberlik etmek amacıyla hazırlanmış bireysel öğrenme materyalidir.
- Millî Eğitim Bakanlığınca ücretsiz olarak verilmiştir.
- **PARA İLE SATILMAZ.**

İÇİNDEKİLER

AÇIKLAMALAR	iii
GİRİŞ	1
ÖĞRENME FAALİYETİ- 1	3
1. TEMEL HUKUK BİLGİLERİ.....	4
1.1. Toplumsal Düzen Kuralları.....	4
1.1.1. Din Kuralları.....	5
1.1.2. Ahlâk Kuralları	5
1.1.3. Görgü Kuralları.....	6
1.1.4. Hukuk Kuralları.....	7
1.2. Hukuk Kavramı.....	7
1.2.1. Pozitif Hukuk (Müspet Hukuk)	7
1.2.2. Doğal Hukuk (Tabîî Hukuk).....	9
1.3. Hukukun Kaynakları.....	9
1.3.1. Bağlayıcı Kaynaklar	9
1.3.2. Yardımcı Kaynaklar.....	16
1.4. Hukukun Dalları.....	17
1.4.1. Özel Hukuk ve Dalları	17
1.4.2. Kamu Hukuku ve Dalları.....	19
1.4.3. Karma Hukuk ve Dalları.....	21
1.5. Türkiye'nin Yönetim Yapısı	23
1.5.1. Genel Yönetim Kuruluşları.....	23
1.5.2. Yerel Yönetim Kuruluşları	23
1.5.3. Hizmet Yönetim Kuruluşları	23
1.5.4. Meslek Kuruluşları	24
1.5.5. Denetleme ve Danışma Kuruluşları	24
1.5.6. Özel Hukuk Yapılı Kuruluşlar	24
UYGULAMA FAALİYETİ	25
ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME	26
ÖĞRENME FAALİYETİ- 2	29
2. HUKUKUN TEMEL KAVRAMLARI	29
2.1. Kişi.....	29
2.1.1. Gerçek Kişiler.....	30
2.1.2. Tüzel Kişiler	30
2.2. Hak.....	31
2.2.1. Hak Kavramı.....	31
2.2.2. Hakkın Türleri	31
2.3. Borç.....	35
2.3.1. Borç İlişkisi.....	35
2.3.2. Borç İlişkisinin Kaynakları.....	37
2.3.3. Borcun Sona Ermesi	38
2.4. Suç ve Ceza.....	39
2.4.1. Suç	39
2.4.2. Ceza	42
UYGULAMA FAALİYETİ	43
ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME	44
MODÜL DEĞERLENDİRME	47

CEVANAHTARLARI.....	48
KAYNAKLAR.....	49

AÇIKLAMALAR

KOD	380H00004
ALAN	Adalet
DAL/ MESLEK	Ortak Alan
MODÜLÜN ADI	Toplumsal Düzen
MODÜLÜN TANIMI	Toplumsal Düzen, toplumu düzenleyen kuralları, temel hukuk bilgilerini ve hukukun temel kavramları ile ilgili bilgi ve becerilerin kazandırıldığı materyaldir.
SÜRE	40/ 24
ÖN KOŞUL	
YETERLİK	Hukuk kurallarına uygun davranmak
MODÜLÜN AMACI	Genel Amaç: Bu modül ile temel hukuk kavramlarını açıklayabilecek ve yerinde kullanabileceksiniz. Amaçlar: 1. Toplumsal düzeni sağlayan kurallara uyabileceksiniz. 2. Kişilik haklarına uygun davranabileceksiniz.
EĞİTİM VE ÖĞRETİM ORTAMLARI VE DONANIMLARI	Ortam: Sınıf ortamı, çalışma ortamı, kütüphane, bilgi teknolojileri ortamı Donanımlar: Bilgisayar, CD. , broşür, gazete, dergi, resimler, örnek olaylar, , projeksiyon, tv. , kitaplar, sınıf, okul kütüphanesi vb. öğretim materyalleri gerekmektedir.
ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME	Modülün içinde yer alan her faaliyetten sonra, verilen ölçme araçlarıyla kazandığınız bilgileri ölçerek kendi kendinizi değerlendirebileceksiniz. Öğretmen, modül sonunda size ölçme aracı (çoktan seçmeli, doğru – yanlış vb.) uygulayarak modül uygulamaları ile kazandığınız bilgileri ölçerek değerlendirecektir.

GİRİŞ

Sevgili Öğrenci

Toplum düzenini sağlayan kurallar insanların toplum içerisinde uymaları gereken bir takım emir ya da yasakları kapsarlar. Emir, insanların uyması gereken kuralları; yasak ise, insanların yapmaktan kaçınması gereken hâlleri gösterir.

İnsanların, manevi yaptırımı olan din, ahlâk, görgü kurallarına uymaları tamamen vicdani sorumluluklarına bırakılmıştır.

İnsanların bir arada, düzen içinde yaşayabilmeleri ise hukuku gerekli kılmıştır. Toplumsal bir düzenin kurulabilmesi ve sağlıklı işleyebilmesi için, bireylerin birbirleriyle olan ilişkileri veya toplumlar arasındaki ilişkileri düzenleyen bir hukuk düzeninin var olması gereklidir. Bu noktadan hareket edersek hukuk; bireyler ve toplumlar arasındaki ilişkileri düzenleyen ve uyulması devlet gücüyle yaptırıma bağlanmış olan kurallar bütünüdür şeklinde tanımlanabilir.

Hukuk olgusu; çağdaş, demokratik toplumların olmazsa olmaz bir kurumudur. Çağdaş toplumlarda din, dil, ırk, cinsiyet vs. ayrımı yapmaksızın bütün bireyleri eşit sayan hukuk sistemi toplumsal düzenin sağlanmasında hayati bir öneme sahiptir. Hukuk, kişilerin birey olmaktan kaynaklanan kişilik haklarını güvence altına almıştır.

Bu modülde toplumsal düzeni sağlayan kurallar ile kişilik haklarına ait bilgileri bulabileceksiniz.

ÖĞRENME FAALİYETİ- 1

AMAÇ

Toplumsal düzeni sağlayan kurallara uygun davranabileceksiniz.

ARAŞTIRMA

- Okulunuzda uygulanan yönetmeliklerin başlıcalarının_ neler olduğunu araştırınız. Örneğin; bunlardan Sınıf Geçme Yönetmeliğini ve Disiplin Yönetmeliğini inceleyerek sınıfta arkadaşlarınıza bu yönetmeliklerin önemli maddelerini okuyunuz.
- Bir avukatın bürosuna giderek, mesleğine ilişkin merak ettiğiniz konuları sorunuz.
- Mümkün olursa Adliye’de bir duruşma izleyiniz. Gördüklerinizi not ederek arkadaşlarınızla paylaşınız. O esnada neler hissettiğinizi arkadaşlarınıza anlatınız.
- Türkiye’nin yönetim yapısını araştırınız.
- Bir yerel yönetim kuruluşunu, örneğin oturduğunuz ilçenin belediye başkanını ziyaret ederek çalışma sistemleri hakkında bilgi ve izlenimlerinizi arkadaşlarınızla paylaşınız.
- İlçenizin Kaymakamını ve İlçe Milli Eğitim Müdürünü ziyaret ederek görevlerine ilişkin bilgi ve izlenimlerinizi sınıfta anlatınız.

Resim 1.1: Duruşma salonundan bir görüntü

Resim 1.2: Ankara Adalet Sarayı

1. TEMEL HUKUK BİLGİLERİ

1.1. Toplumsal Düzen Kuralları

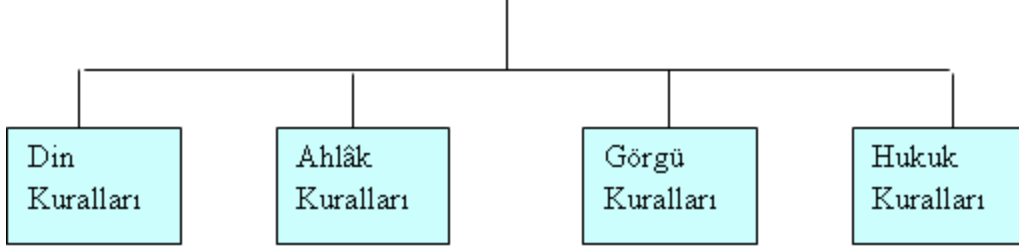
İnsanlar toplu olarak yaşarlar. Toplum halinde yaşayan insanların, toplum içinde uymaları gereken kurallara "Toplumsal düzen kuralları" denir. Toplum düzenini sağlayan kurallar insanların toplum içerisinde uymaları gereken bir takım emir ya da yasakları kapsarlar. Emir, insanların uyması gereken kuralları; yasak ise, insanların yapmaktan kaçınması gereken hâlleri gösterir.

Emirlere, "borcunu öde", "herkese saygılı ol", "iyi davran" şeklindeki kurallar örnek verilebilir. Yasaklara ise "yalan söyleme", "suç işleme", "ahlaksızlık yapma" şeklindeki kurallar örnek verilebilir.

Bireyler yapmaları gerekenleri yapmamaları ve yapmamaları gerekenleri de yapmaları halinde yaptırım (müeyyide) denilen toplumsal tepkilerle karşılaşır. Toplum düzenini sağlayan kurallara uygun davranılmasında yaptırımın büyük bir rolü vardır. İnsanların, manevi yaptırım olan din, ahlâk, görgü kurallarına uymaları tamamen vicdani sorumluluklarına bırakılmıştır.

Toplum düzenini sağlayan kurallar; din kuralları, ahlâk kuralları, görgü kuralları ve hukuk kurallarıdır. Bu kuralların hepsinin kendine özgü yaptırımları mevcuttur. İnsanların bu kurallara uymaları ise her birinin yaptırım gücüne göre farklılık gösterir.

Toplum Düzenini Sağlayan Kuralları

Resim 1.3: Toplum Düzenini Sağlayan Kuralları

1.1.1. Din Kuralları

Din kuralları Allah tarafından konulmuş ve Peygamberler aracılığı ile insanlara ulaştırılmış olan emir ve yasaklardan oluşur.

Toplumsal ilişkileri düzenleyen din kuralları genellikle bütün dinlerde benzerlik gösterir. Örneğin, bütün dinlerde başkalarına kötülük etmek, yalan söylemek yasaklanmıştır. Dürüst olmak, yardımsever olmak ise emredilmiştir.

Dinin hukuk üzerindeki etkisi laik devlet anlayışının benimsenmesiyle azalmıştır. Bizde ise Osmanlı Devletinin teokratik bir devlet olması sebebiyle dinin hukuk üzerindeki etkisi uzun süre devam etmiştir. Cumhuriyet döneminde laik devlete geçildikten sonra Şer-î hukukun yerini “Medeni Hukuk” (1926) almıştır. 1924 Anayasasında devletin dininin İslâm olduğu ifade edilirken bu kural 1928 yılında Anayasa'dan çıkartılmıştır.

Din kurallarının koyduğu emir ve yasaklara aykırı davranışta bulunan kişiler manevi yaptırımlarla karşılaşır. Bu ise, günahkâr olma ve öbür dünya da Allah’ın öngörmüş olduğu manevi cezalar şeklinde ortaya çıkar. Örneğin, yoksullara yardım etmek, din kurallarının emirlerinden biridir. Ancak, yoksullara yardım etmeyen bir zengin için bu dini kuralı yerine getirmediğinden dolayı maddi bir yaptırım uygulanamaz.

1.1.2. Ahlâk Kuralları

Ahlâk kuralları da sosyal hayatta insanların birbirleriyle olan ilişkilerini düzenlemektedir. Toplumda bazı davranışlar "iyi" bazıları "kötü" olarak nitelendirilir. Ahlâk kuralları çoğu kez bu ayrımın bir sonucudur.

Ahlâk, bir toplumda iyilik ve kötülük hakkında oluşan değer yargılarına göre yapılması ve yapılmaması gereken davranışlar bütününe denir.

Bireyin kendisine karşı olan davranışlarını subjektif (kişisel) ahlâk kuralları düzenler. Örneğin, yalan söylememek, ihanet etmemek vb. kişisel ahlâk kurallarındandır.

Bireyin toplum ve diğer bireylere karşı olan davranışlarını ise objektif (nesnel) sosyal ahlâk kuralları düzenler. Yoksul durumda olan bir kimsenin yardımına koşmak, başkalarının canına, malına, namusuna göz dikmemek nesnel ahlâk kuralları içinde yer alır.

Ahlâk kurallarının emir ve yasaklarına aykırı davranışların karşılaşacağı yaptırım da din kurallarında olduğu gibi manevidir. Yani toplum herhangi bir ahlâk kuralını çiğnediğimizde bizi ayıplar, küçük görür. Ama bizi söz konusu bu kurala uymaya zorlayamaz.

Dolayısıyla ahlâk kurallarının yaptırımı kişiden kişiye değişir. Kişi bu kurallara, değer verdiği ölçüde uyar. Bunun için ahlâk kuralları da toplum düzenini sağlama konusunda yetersiz kalmıştır.

1.1.3. Görgü Kuralları

Görgü kuralları, kişilerin diğer kişilerle karşılaştıkları zaman takınmaları gereken tavırları; konuşma, oturma, giyinme, yeme, içme yöntemlerini; topluluklarda, bayramlarda, düğünlerde nasıl hareket edeceklerini gösterir. Bu kuralların tamamına görgü (muaşeret = nezaket) kuralları denir.

Bu kurallar, toplum içinde kişilerin belli bir olayda hep aynı şekilde hareket etmeleri sonucunda doğmuştur. Dolayısıyla çoğunluğun benimsemiş olduğu bir davranışı biz de benimsemiş oluruz, aynı olayla karşılaştığımızda aynı şekilde davranırız. Örneğin, sokakta karşılaştığımız bir arkadaşımıza selam veririz, düğün ya da doğum gününe giderken hediye götürürüz, hastalanmış olan akraba ve arkadaşlarımızı ziyaret ederiz.

Görgü kurallarının yaptırımı da manevidir. Onun için toplum düzenini sağlamaya yetmemektedir. Görgü kurallarına uymayan kişilere çeşitli tepkiler gösteririz. Örneğin, bir toplantıda söz almadan konuşan kişiye "saygısız" bir doğum günü partisine hediyesiz giden kişiye "görgüsüz" hasta arkadaşını ziyaret etmeyen kişiye ise "vefasız" denir.

Görgü kurallarının yaptırım gücü de kişiden kişiye değişir. Kişi için görgü kurallarının yaptırımı olan ayıplanma, kınanma ne kadar önemli ise bu kurallara o derece uyar. Kişiler bu kurallara uymaya zorlanamaz.

1.1.4. Hukuk Kuralları

Hukuk kuralları toplum içinde tutum ve davranışlarımızı düzenleyen ve uyulması devlet zoru ile sağlanan kurallardır.

Örneğin, satılan malın alıcıya teslim edilmesi ve alıcı tarafından satış bedelinin ödenmesi; hırsızın, adam öldürenin cezalandırılması, kopya çeken öğrenciye sınav yönetmeliğinin uygulanması vb. konulardaki kurallar hukuk kuralı niteliğindedirler.

Hukuk kurallarının ve hukuk kurumlarının oluşturduğu düzene ise "hukuk düzeni" denir. Toplumunu düzenleyen kurallardan en önemlisi ve etkili olanı hukuk kurallarıdır.

Hukuk kurallarının amacı, toplum halinde yaşayan insanların ilişkilerini düzenlemek, onların rahat, huzur, güven, barış, eşitlik ve özgürlüğünü sağlamak, yani toplum hayatının devamını mümkün kılmaktır. Bunun yanı sıra toplumun değişen ihtiyaçlarını karşılamak, adaleti gerçekleştirmek ve ideal hukuka (olması gereken hukuk) ulaşmak hukukun diğer amaçlarıdır.

Hukuk kurallarını diğer toplumsal düzen kurallarından ayıran en önemli özellik manevi değil maddi yaptırıma sahip olmasıdır.

Hukuk kurallarının maddi yaptırıma sahip olması sebebiyle kişiler kendilerini bu kurallara uymak zorunda hissederler. Örneğin, aralarında alış-veriş sözleşmesi yapmış olan taraflardan birisi mağdur olmuşsa (malı teslim alamamış ya da parasını alamamışsa) karşı tarafı mahkemeye vererek mağduriyetinin ortadan kaldırılmasını sağlayabilir. Mağdur olan taraf malı teslim alamamışsa, malını teslim alması sağlanır. Parasını alamamışsa borçludan borcu zorla alınarak, parasını alması sağlanır.

1.2. Hukuk Kavramı

"Hukuk" kavramı Arapça "hak" kavramının çoğuludur. Hukuk, "Toplumunu düzenleyen ve kamu gücü ile desteklenen kuralların bütünü" şeklinde tanımlanabilir. Hukukun amacı ise, toplumun genel yararını yani bireylerin ve toplumun ortak iyiliğini sağlamaktır.

Hukukta yer alan değişik yaklaşımlar hukuk kavramına birbirinden farklı anlamlar yüklemişlerdir.

1.2.1. Pozitif Hukuk (Müspet Hukuk)

Belli bir ülkede belli bir dönemde yürürlükte olan hukuk kurallarının tamamına "pozitif hukuk" denir.

Pozitif hukuk, mevzu hukuk ve örf - âdet hukuku şeklinde ikiye ayrılır. Pozitif hukuk, yazılı hukuk kurallarının yanı sıra yazılı olmayan hukuk kurallarını da kapsar.

Bu görüŖe göre, Türk hukuku denildiğinde; Türkiye’de yürürlükte olan yazılı ve yazısız bütün hukuk kuralları ifade edilmek istenir. Bu nedenle pozitif hukuka “yürürlükte olan hukuk” denildiği de görülür.

➤ **Mevzu Hukuk (Konulmuş, vâz’edilmiş hukuk)**

Resim 1.4: Ağır ceza mahkemesinde duruşma anı

Bir ülkede yetkili bir makam tarafından konulan ve yürürlükte olan, yazılı hukuk kurallarına “mevzû hukuk” denir.

Mevzû hukuk, pozitif hukuk kurallarının yazılı olan bölümünden oluşmaktadır. Anayasa, kanun, kanun hükmünde kararname uluslararası antlaşmalar, tüzük, yönetmelik vb. mevzû hukukun kapsamını oluşturur. Yazılı hukuk kurallarının tamamına mevzûât denir.

➤ **Yazısız Hukuk (Örf ve adet hukuku)**

Bir ülkede yürürlükte olan pozitif hukukun yazılı olmayan kısmına örf ve adet hukuku denir. Örf ve adet hukuku bir toplumda benimsenen örf adetlerin hukuk kuralına dönüşmesiyle oluşur.

1.2.2. Doğal Hukuk (Tabii Hukuk)

Yürürlükteki hukukun üstünde yer alan, olması gereken hukuka “doğal hukuk” denir. Doğal hukuka, “olması gereken hukuk” ya da “ideal hukuk” denildiği de görülür.

Bu yaklaşıma göre doğal hukuk, toplumdan önce vardır. Bu nedenle toplumun koyduğu hukuk kuralları doğal hukuka uygun olmalıdır.

Doğal hukuk her zamanda ve her mekânda geçerlidir. Toplum düzenini ve adaleti en iyi doğal hukuk kuralları sağlayabilir. Bu görüşe göre, akıl yoluyla doğal hukuk kurallarına ulaşılabilir.

Yürürlükteki hukukun amacı mümkün olduğunca doğal hukuk kurallarına yaklaşmaktır. Denilebilir ki bir ülkenin hukuku doğal hukukun kurallarına ne kadar yakınsa o kadar âdil ve değerlidir. Örneğin, doğal hukukun ilkelerinden birisi herkesin hukuk karşısında eşit olmasıdır. Eğer bir ülkenin pozitif hukuku bu kuralı benimsemişse o kadar değerli sayılır.

1.3. Hukukun Kaynakları

Hukukun kaynakları ifadesinden, hukuk kurallarını oluşturan ve geliştiren yol ve yöntemler anlaşılır. Bir toplumda hukuk kuralları çeşitli yollarla ortaya çıkar. Bazı kurallar kendiliğinden oluşur, bunlara "gelenek (örf âdet) hukuku" denilir. Bazıları ise yetkili kamu kuruluşları tarafından konulur, bunlara "yazılı hukuk" kaynakları denir. Bazı hukuk kuralları da yargıçların çalışmaları sonucunda oluşur, bunlara ise "içtihat hukuku" denir. Ayrıca bu kurallara, hukuk kurallarını eleştiren ve geliştiren öğretisi (doktrin) de eklenebilir.

Kaynakların bir kısmı "bağlayıcı" bir kısmı da "yardımcı" niteliktedir.

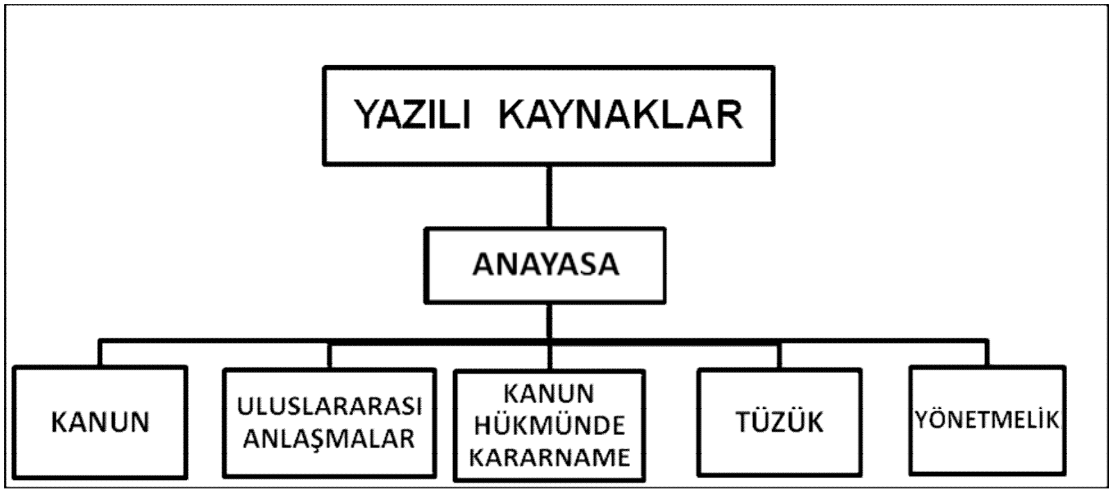
1.3.1. Bağlayıcı Kaynaklar

Uyulması zorunlu olan kaynaklara “bağlayıcı kaynaklar” denir. Bağlayıcı (uyulması zorunlu olan) kaynaklar “bağlayıcı yazılı kaynaklar” ve “bağlayıcı yazılı olmayan kaynaklar” diye ikiye ayrılır. Yazılı kaynaklar; anayasa, kanunlar, uluslararası antlaşmalar, kanun hükmünde kararname, tüzükler, yönetmeliklerden oluşur. İçtihatı Birleştirme Kararları da yazılı ve bağlayıcı hukuk kaynaklarındandır. Bağlayıcı kaynakların bir diğer grubunu ise yazısız kaynaklar (örf ve adet), yani gelenek hukuku oluşturur.

1.3.1.1. Yazılı Kaynaklar

Hukuk kurallarının yazılı biçimde yer almış olduğu metinler, hukukun yazılı kaynaklarını oluşturur. Bunların en başında anayasa olmak üzere; kanun, uluslar arası antlaşmalar, kanun hükmünde kararname, tüzük, yönetmelik olarak sıralanabilirler.

Yazılı kaynaklar arasında belli bir sıralama vardır. Buna normlar (kurallar) hiyerarşisi (sıra düzeni) denir. Burada sayılan kurallardan hiçbiri kendisinden üstte yer alan kurala aykırı olamaz. Örneğin, tüzükler yasalara ve anayasaya aykırı olamaz.

Resim 1.5: Toplum Düzenini Sağlayan Kuralları

➤ **Anayasa:**

Anayasa, devletin şeklini, yapısını, organlarının görev ve yetkilerini, bunların birbirleriyle olan ilişkilerini bireylerin temel hak ve özgürlüklerini düzenleyen kuralların tümüdür.

Anayasa terimi ilk kez 17 Eylül 1787 tarihli Amerika Birleşik Devletleri Anayasası'nda kullanılmıştır. O zamandan bu yana devlet yönetimi ile ilgili ana kuralları bir belgede toplamak ve bu belgeye de anayasa adını vermek bir gelenek olmuştur.

Ülkemizde yazılı anayasa kurallarının kaynağını 1876 tarihli I.Meşrutiyetin ilanına kadar götürmek mümkündür. Bunu 1908 tarihli II. Meşrutiyet izlemektedir. Cumhuriyet döneminin ilk Anayasası 1921 tarihlidir. 1924 tarihinde Teşkilat-ı Esasiye Kanunu çıkartılmıştır. Daha sonra 1961 ve 1982 Anayasaları çıkartılmıştır. Halen 1982 tarihli "Türkiye Cumhuriyeti Anayasası" yürürlükte. Ancak üzerinde değişiklikler yapılmıştır.

1982 tarihli Türkiye Cumhuriyeti Anayasa'sı 12 Eylül 1980 harekâtından sonra Danışma Meclisi'nce hazırlanmış, Millî Güvenlik Konseyi tarafından ise son şekli verilmiştir.

Anayasa metni, 7 Kasım 1982'de halk oylamasına sunulurken yüzde 91 oyla kabul edilmiştir. 1982 Anayasası 18 Ekim 1982'de 2709 sayılı kanun olarak kabul edilmiştir.

1982 Anayasası devletin şekli, Cumhuriyetin nitelikleri, yasama, yürütme, yargı organlarının görevleri, kişilere tanınan temel hak ve hürriyetler, gibi konuları kapsamaktadır.

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası “başlangıç” kısmı ile birlikte yedi kısımdan oluşmaktadır. Birinci kısım “Genel Esaslar”, ikinci kısım “Temel Haklar ve Ödevler, üçüncü kısım “Cumhuriyet’in Temel Organları”, dördüncü kısım “Mali ve Ekonomik Hükümler” beşinci kısım “Çeşitli Hükümler” altıncı kısım “Geçici Hükümler” yedinci kısım “Son Hükümler” başlığını taşımaktadır.

1982 Anayasası’na göre Anayasada değişiklik yapılabilmesi, meclis üye tam sayısının en az üçte birinin yazılı önerisine ve bu önerinin de meclisin üye tam sayısının beşte üç çoğunluğu ile gizli oyla kabul edilmesine bağlıdır. Cumhurbaşkanı, meclisin kabul ettiği anayasa değişikliğini bir kez daha görüşülmek üzere meclise geri gönderebilir. Meclis, geri gönderilen kanunu üye tam sayısının üçte iki çoğunluğu ile aynen kabul ederse Cumhurbaşkanı bu kanunu halkoyuna sunabilir.

Halkoyuna sunulan anayasa değişikliklerine ilişkin kanunların yürürlüğe girmesi için halkoylamasında kullanılan geçerli oyların yarısından çoğunun kabul oyu olması gerekir.

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, anayasa maddelerinin kolay değiştirilemez niteliği nedeniyle sert bir anayasa olarak kabul edilmektedir.

➤ **Kanunlar**

- Kanun, yasama organı tarafından yazılı olarak çıkartılan genel, soyut, sürekli olan hukuk kurallarına verilen addır. Kanunlara örnek olarak Medenî Kanun, Ticaret Kanunu, Ceza Kanunu, yargılama Kanunu, Silahlı Kuvvetler İç Hizmet Kanunu, Soyadı Kanunu, Dernekler Kanunu, Tapu Kanunu, Toprak ve Tarım Reformu Kanunu vb. sayılabilir.
- Kanun yapma yetkisi T.B.M.M.’ye aittir. (AY. Mad.87)
- Kanun koyucu kanunun konusunu, anayasaya aykırı olmamak şartıyla, kendisi belirleyebilir. Kanunlar anayasaya aykırı olamazlar. Buna “Anayasanın üstünlüğü ilkesi” denir (AY. Mad.11).
- Kanunların anayasaya uygunluğunu Anayasa mahkemesi denetlemektedir.
- Meclise kanun teklif etmeye, Bakanlar Kurulu ve T.B.M.M. üyeleri yetkilidirler (AY.Mad.88). Bakanlar Kurulunun hazırlayarak meclise sunduğu kanun projelerine “kanun tasarısı” T.B.M.M. üyelerinin (milletvekillerinin) sundukları projeye ise “kanun teklifi” denir.
- Kanun tasarısı ve teklifleri önce Millet Meclisinin yetkili komisyonlarında görüşülür ve karara bağlanır. İlk tasarı veya teklif ile komisyonlarda kabul edilen metin T.B.M.M.’nin Genel Kuruluna sunulur ve orada yapılan görüşmeden sonra son şeklini alır.

- T.B.M.M. tarafından kabul edilen kanunun tamamlanabilmesi için Cumhurbaşkanı tarafından onaylanarak Resmi Gazete’de yayımlanması gerekir. Cumhurbaşkanı meclis tarafından kabul edilen kanunları on beş gün içinde yayımlamak zorundadır. Yayımlanmasını uygun bulmadığı kanunları ise, bir daha görüşülmek üzere - bu konuda gösterdiği gerekçe ile birlikte - meclise geri gönderebilir. Cumhurbaşkanı’nın bütçe kanunlarını geri gönderme yetkisi yoktur. TBMM, Cumhurbaşkanı’nın geri gönderdiği kanunu aynen kabul ederse, bu durumda Cumhurbaşkanı kanunu yayımlamakla yükümlüdür. Eğer Meclis geri gönderilen kanunda yeni bir değişiklik yapmışsa, Cumhurbaşkanı değiştirilen kanunu da geri gönderebilir (AY. Mad.89).

Resim 1.5: Meclisteki komisyon çalışmalarından bir görüntü

- Kanunlar, Başbakanlığın çıkardığı Resmî Gazetede yayımlanır. Kanunların ne zaman yürürlüğe gireceği genellikle kanun metninde açıklanır. Ancak böyle bir açıklama yoksa kanun Resmî Gazetede yayımını izleyen kırk beş gün sonra yürürlüğe girer. Her kanunun adı ve numarası vardır.

➤ **Uluslararası Antlaşmalar**

- Usulüne uygun olarak yürürlüğe konulan uluslararası antlaşmalar yasa gücündedir. Yönetim görevlerini yürütürken bunlara uymak zorundadır.
- Uluslararası antlaşmalar Cumhurbaşkanı tarafından onaylanırlar. Ancak Cumhurbaşkanı’nın bir antlaşmayı onaylayabilmesi için T.B.M.M.’nin antlaşmayı bir yasa ile uygun bulması gerekir (AY. Mad.90). Cumhurbaşkanı meclisin uygun bulduğu antlaşmayı onaylayıp onaylamamakta serbesttir.

- İktisadi ve teknik ilişkileri düzenleyen antlaşmalarla uluslar arası bir antlaşmaya dayanan ya da yasanın verdiği yetkiye dayanarak yapılan antlaşmaların meclis tarafından uygun bulunması zorunluluğu yoktur. Bu gibi antlaşmalar, doğrudan doğruya yürütme organı tarafından yapılır ve yürürlüğe konur.
- Yürürlüğe konulmuş antlaşmalar yasa gücündedir. Bunların anayasaya aykırılığı ileri sürülemez ve iptalleri için Anayasa Mahkemesine başvurulamaz.
- Uluslararası Antlaşmalara, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi, Bern Sözleşmesi, Avrupa Sınır Ötesi Televizyon Sözleşmesi örnek olarak verilebilir.

➤ **Kanun Hükmünde Kararnameler**

- Kanun Hükmünde Kararnameler,(KHK) Türkiye Büyük Millet Meclisinin bir kanunla “yetki” vermesi üzerine Bakanlar kurulu tarafından belli konuları düzenlemek amacıyla çıkarılan yazılı hukuk kurallarıdır.
- Genellikle olağanüstü hallerde başvuru K.H.K. çıkarma yönteminin sebepleri arasında, toplumu değişen şartlara kısa sürede uydurma çabası yer almaktadır. Yasa çıkarmanın çok fazla zaman alması, hükümete K.H.K. çıkarma yetkisinin tanınmasını gerekli kılmıştır.
- Olağan durumlarda, hükümetin K.H.K. çıkartabilmesi için meclis tarafından çıkartılan bir “Yetki Kanunu”na gerek varken; sıkıyönetim ve olağanüstü hâllerde hükümetin meclisin çıkartacağı böyle bir “Yetki Kanunu”na ihtiyacı yoktur. Bu gibi durumlarda Anayasanın ifadesine göre, hükümet bu yetkiye kendiliğinden sahiptir.
- Olağan durumlarda, anayasanın ikinci bölümünde yer alan “temel haklar ve ödevler” ile “siyasî haklar ve ödevler” kısmı K.H.K. ile düzenlenemezler. Bunlardan sadece “sosyal ve ekonomik hak ve ödevler” K.H.K. ile düzenlenebilir.
- Ancak olağanüstü hal ve sıkıyönetim gibi durumlarda K.H.K.’ların kapsamı da genişler; “temel hak ve özgürlükler” dahi bu kapsamın içine girer.
- Hükümet tarafından düzenlenen K.H.K.’ler Resmî Gazete’de yayımlandığı gün yürürlüğe girer. Ancak, kararnamede yürürlük tarihi olarak daha sonraki bir tarih de gösterilebilir . KHK’ler Resmi Gazete’de yayımlandıkları gün T.B.M.M.’ye sunulur. T.B.M.M. kararnameyi benimseyebilir, değiştirebilir, kaldırabilir. K.H.K.’lar da kanunlar gibi, Anayasa Mahkemesi tarafından anayasaya aykırılık yönünden denetlenebilirler. (AY.Mad.91)
- Sadece olağanüstü hâllerde sıkıyönetim ve savaş durumlarında çıkarılan K.H.K.’lar hakkında Anayasa aykırılığı iddiası ile Anayasa Mahkemesine başvuruda bulunulamaz (AY.Mad.148).

➤ **Tüzükler**

- Tüzükler, kanunların uygulanmasını göstermek ya da emrettiği durumları düzenlemek için çıkarılır. Yasalarla soyut olarak verilen görevler, tüzüklerle daha somut bir hale getirilir.
- Anayasaya göre tüzükler, Danıştay'ın incelemesinden geçirildikten sonra Bakanlar Kurulu kararı ile çıkarılır. Tüzük çıkarma yetkisi sadece Bakanlar Kuruluna tanınmıştır. Her tüzüğün mutlaka bir kanuna dayanması gerekir. Kanun ile düzenlenmemiş bir konuda tüzük çıkartılamaz.
- Tüzüklerin kanunlara uygun olması gerekir. Yasalara aykırı bir tüzük mevcut ise, bunun iptali için Danıştay'a dava açılır. Tüzükler de Cumhurbaşkanınca imzalanır ve Resmî Gazetede yayımlanarak yürürlüğe girerler. Yürürlüğe giriş şartları ise aynen kanunlarda olduğu gibidir.
- Tüzüklere, Karayolları Trafik Tüzüğü, İcra ve İflas Kanunu Tüzüğü, İşçi sağlığı ve İş Güvenliği Tüzüğü örnek olarak verilebilir.

➤ **Yönetmelikler**

- Yönetmelikler, Başbakanlık, bakanlıklar ve kamu tüzel kişileri tarafından kendi görev alanlarına giren konuları düzenlemek üzere çıkarılırlar. Kamu kuruluşlarının yönetmelik çıkarması, düzenli yönetim ilkesinin bir gereğidir. Kamu kuruluşları yönetmelik çıkarma yetkisine kendiliğinden sahiptirler. Yani yönetmelik çıkarmak için bir yasaya gerek yoktur. Çıkarılan yönetmeliklerin yasa ve tüzüklere aykırı olmaması gerekir. Yönetmeliklerin, üst hukuk kurallarına aykırı olduğu durumlarda iptali için Danıştay'a dava açılır.
- Yönetmeliği bir bakanlık yapabileceği gibi birkaç bakanlık birlikte de yapabilirler.
- Yönetmeliklere örnek olarak, Sınıf Geçme Yönetmeliği, Orta Dereceli Okulların Disiplin Yönetmeliği, Üniversitelere Kayıt Yönetmeliği, Evlendirme Yönetmeliği, Silahlı Kuvvetler İç Hizmet Yönetmeliği verilebilir.

➤ **İçtihadı Birleştirme Kararları**

Resim 1.6: Hâkimlerin Karar Simgesi

- Yüksek mahkemelerin (Yargıtay, Danıştay, Askerî Yargıtay, Askerî Yüksek İdare Mahkemesi ve Sayıştay) çeşitli daire, hatta aynı dairenin ya da genel kurul kararlarının arasında aynı konuda farklılıkların olması mümkündür. İşte bu konuda ortaya çıkan içtihat farklılıklarını gidermek ve istikrarı sağlamak için, içtihadı birleştirme yoluna gidilir. Bu görev o yargı düzeninin en üst derecesinde bulunan yüksek mahkemelere düşmektedir. İçtihadı birleştirme kararları, yargı yerlerinin kararları ve uygulamaları açısından birliği sağlamaya yaramaktadır.
- İçtihadı birleştirme kararları, bir yasanın boşluğunu dolduran, içtihadta bir değişiklik oluncaya kadar uyulması zorunlu kaynaklardır. Bu kararlar Resmî Gazetede yayımlanır.

➤ **Yazısız Kaynaklar (Örf ve Âdet Hukuku)**

- Bu hukuk dalına gelenek hukuku (teamül hukuku) denildiği de görülür. Yazılı kaynakların aksine bir otoritenin iradesine dayanmaz. Halkın vicdanından doğar ve genel bir inanışın ürünüdür.
- Belirli olaylar karşısında toplum bireyleri tarafından sürekli olarak tekrarlanan aynı davranış biçimleri, daha sonra bunlara uyulmasının zorunlu olduğu şeklinde toplum içerisinde genel bir inanışın meydana gelmesine sebep olur. Böylece örf ve âdet hukuku oluşur. Örf ve âdet hukuku yazılı değildir. Toplumsal vicdanda yaşar.
- Bir geleneğin hukuk kuralı hâline gelebilmesi için, üç şartın gerçekleşmesi gerekir;

- Süreklilik: Yani uzun bir süre uygulanması gereklidir.
- Genel İnanç: Belli bir geleneğe uyulmasının zorunlu olduğu konusunda toplumda genel bir inancın doğmuş olması gereklidir.
- Devlet Desteği: Bir geleneğin hukuk kuralı hâline gelebilmesi için "yaptırım" ile desteklenmesi gereklidir. Bu da genellikle yasalardaki yollamalarla mümkündür. Örneğin; Medenî Kanununun 1. maddesinde yer alan "hakkında kanuni bir hüküm bulunmayan meselede hâkim örf ve âdete göre... hükmeder" sözü genel yollamalardan birisidir.
- Genel olarak, gelenek hukuku ile yasalardaki boşluklar doldurulur ya da bir yasa hükmünün yorumunda kullanılır. Hakkında açık hüküm bulunan durumlarda gelenek hukukuna başvurulmaz.
- Yazılı hukuk kurallarının gelişmesiyle, gelenek hukuku eski önemini yitirmiştir. Örneğin, ortakçılık bir kimsenin başkasının inek, keçi, koyun gibi bir hayvanına bakarak ürününe ortak olmasını ifade eden bir örf ve âdet hukuku kuralıdır. Yarıcılık ise kendi toprağını ekip biçemeyen bir kimsenin, ürünün yarısını vermek şartıyla toprağını başkasına ektirip biçirmesiyle ilgili bir örf âdet hukuku kuralıdır. Önceleri gelenek hukuku içinde yer alan bu iki gelenek hukuku kuralı günümüzde yazılı hukuk kuralına dönüşmüştür.

1.3.2. Yardımcı Kaynaklar

Uyulması zorunlu olmayan hukuk kaynaklarına yardımcı hukuk kaynakları denir. Yardımcı hukuk kaynaklarının bağlayıcılıkları yoktur. Bunlara öğreti (doktrin) ve bazı yargı kararları (içtihat) girmektedir. Bu kaynaklar:

➤ İçtihat Hukuku (Mahkeme Kararları)

Hukukun önemli kaynaklarından biri de, yargı kararlarıdır. Hukuka aykırı davranıldığında, hukuk kurallarına uyulmadığında, haksızlığın giderilebilmesi için mahkemelere gerek vardır. Mahkemeler hangi eylemlerin hukuka uygun, hangi eylemlerin ise hukuka aykırı olduğu konusunda karar verir. Mahkemelerin vermiş olduğu bu kararlardan hukuk kaynağı olarak yararlanılabilir.

Mahkemelerin vermiş olduğu kararlardan çıkarılan hukuka "içtihat hukuku" denilir.

Mahkemelerin ellerindeki davaları sonuçlandırması gerekir. Hâkim önüne gelmiş olan bir medeni hukuk anlaşmazlığını çözmek üzere önce yazılı kaynaklarda dava ile ilgili bir hüküm olup olmadığını araştırır. Yazılı kaynaklarda herhangi bir hüküm olmadığı durumda örf ve âdet hukukundan anlaşmazlığı çözmeye yarayacak bir hukuk kuralı araştırır. Burada da anlaşmazlığı çözmeye yarayacak bir kural bulamazsa "bu anlaşmazlıkla ilgili bir hukuk kuralı yoktur" diyerek anlaşmazlığı sonuca bağlar. Kanun, hâkime bu gibi durumda anlaşmazlığı çözmeye yarayacak bir kural koyma yetkisini tanımıştır. Hâkim bu yetkiye dayanarak anlaşmazlığı bir sonuca bağlar. Hâkim, "Gerek yazılı gerekse örfî hukuk kaynaklarında bu konuda herhangi bir kural olmadığından ben bu anlaşmazlığı çözümlenemeyeceğim." demek hakkına sahip değildir.

Mahkemeler davalara karar vermeye çalışırken, yasaları da yorumlamak, anlamlarını araştırmak durumunda kalırlar. Böylece mahkemeler davaları çözümlerken, hukuk kaynaklarının oluşumuna da katkıda bulunurlar.

Ülkemizde yargı kararlarının bazıları bağlayıcı nitelik taşıırken bazıları ise bağlayıcı değildirler. Örneğin, "İçtihadı Birleştirme Kararları" bağlayıcı nitelik taşımaktadır. İçtihadı Birleştirme Kararları dışındaki yargı kararları ise bağlayıcı nitelik taşımazlar. Bunlardan ancak belli bir olayda ne şekilde hareket edilmesi gerektiğini göstermesi açısından faydalanılabilir.

➤ **Öğreti (Doktrin)**

Doktrin, hukuk bilginlerinin hukuki sorunlarla ilgili olarak açıkladıkları görüşlerini ifade eder. Buna "bilimsel içtihat" da denilir. Hukukçular, yürürlükteki hukuku inceleyip açıkladıkları ve yorumladıkları gibi, olması gereken hukuku da önerebilirler.

Öğreti, hukuk kurallarını ve yargı kararlarını eleştirerek hukukun oluşmasına ve gelişmesine yardımcı bulunur. Böylece öğreti, hem yasama organının çalışmalarına, hem de yuşmazlıkları gideren mahkemelere yardımcı olur.

Öğretide belirtilen görüşlerin, bulunan çözüm yollarının yargıcı bağlayıcı bir yönü olmamakla birlikte, öğretinin, yargı kararlarındaki rolü büyüktür. Medenî Kanun'un birincii maddesi yargıca, kararlarını verirken öğretilen yararlanmasını önermektedir.

Öğreti, hukuk alanındaki etkisini, yasama organının çalışmalarında da gösterir. Yasama organı, öğretinin görüş ve önerilerinden yararlanır. Bütün bu yönleri ile öğreti, hukukun önemli bir yardımcı kaynağıdır. Medenî Kanun da öğretinin hukuka kaynak olabileceğini açıkça kabul etmiştir.

1.4. Hukukun Dalları

1.4.1. Özel Hukuk ve Dalları

Özel hukuk kişilerin birbirleriyle olan ilişkilerini, kamu gücü olmaksızın düzenleyen kurallardır.

Özel hukukta bireyler arasındaki ilişkiler eşitlik ve irade özgürlüğü ilkelerine uygun olarak düzenlenmiştir. Özel hukukta bir kişi diğer kişiye emredemez.

Özel hukuk kendi arasında Medenî hukuk, Borç hukuku, Ticaret hukuku ve Devletler Özel hukuku diye dört temel bölüme ayrılmıştır.

➤ **Medenî Hukuk**

Medenî hukuk, özel hukukun en önemli ve en geniş dalıdır. Kişiliğin kazanılmasından sona ermesine kadar geçen zaman içinde, bir kişinin ticarî ilişkileri dışında kalan özel ilişkilerini içine alan hukuk dalıdır. Medenî hukuk kişi, aile, miras, eşya ve borç ilişkilerini düzenler.

➤ **Borç Hukuku**

Sözleşmelere, borç ilişkilerinin doğumuna, borçların ödenmesine veya ödenmemesinin sonuçlarına, borç ilişkilerinin son bulmasına, bu ilişkilerin türlerine, alacağa ve alacağın devrine ait hükümler ile yaşantıda en çok rastlanan (alım- satım, kira vb.)çeşitli akitleri düzenleyen hükümlerdir.

➤ **Ticaret Hukuku**

Kişiler arasındaki ticarî ilişkiler Ticaret hukuku tarafından düzenlenir. Önceleri Ticaret hukuku Borçlar hukuku içinde yer alıyordu. Ticaret hayatının olağanüstü genişlemesi Ticaret hukukunu bağımsız bir hukuk dalı hâline getirmiştir. Ülkemizde de ticarî ilişkileri düzenleyen ayrı bir ticaret kanunu çıkartılmıştır.

Ancak yine de ticaret kanunu medenî kanunun bir parçası sayılmıştır. Ticaret hukukunda ticari işlemler, ortaklıklar, kıymetli kâğıt, deniz ticareti, sigorta gibi konular yer alır.

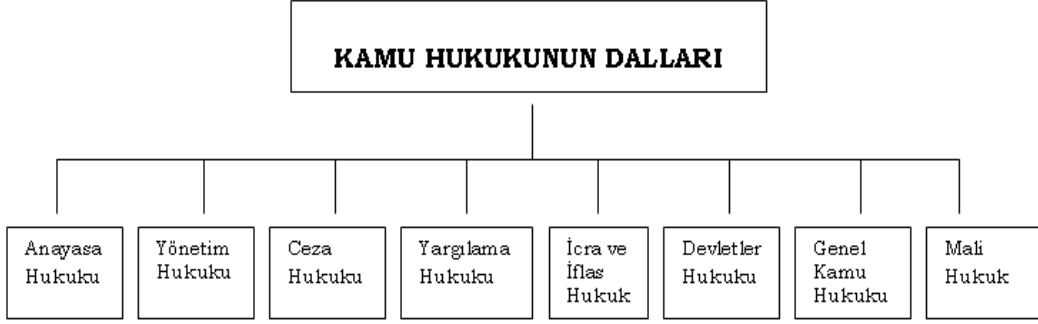
➤ **Devletler Özel Hukuku**

Farklı devletlere mensup olan yani farklı uyrukta olan kişiler arasındaki özel hukuk ilişkilerine hangi devletin kanunlarının uygulanacağını, bu ilişkilerden doğan anlaşmazlıkların hangi devletin yargı organı tarafından çözümleneceğini gösteren hukuk dalıdır.

Devletler özel hukukunun düzenlediği ilişkilerin kapsamına daima bir yabancı unsur dahil olmaktadır. Bu yabancı unsur ya şahıstır ya da yerdir.

Örneğin, bir Türk ile bir Fransız'ın evlenmeleri, Alman Avusturyalı karı kocanın Amerika'da boşanmaları, İtalyan bir karı kocanın Türkiye'de boşanmaları gibi. Bu özel hukuk ilişkilerinin, hangi ülkenin kanunlarınca çözümleneceğini ve bu ilişkilerden doğan davaların hangi devletin mahkemelerince görüleceğini açıklayan sorunlar Devletler özel hukukunun kapsamına girmektedir.

1.4.2. Kamu Hukuku ve Dalları

Resim 1.6: Kamu Hukukunun Dalları

Kamu hukuku, bir devletin, egemenliğin sahibi olarak, ülkesi üzerinde yaşayan kişiler ve diğer devletlerle olan bütün ilişkilerini düzenleyen hukuka denir. Kamu hukukunda, özel hukuktan farklı olarak taraflar arasında bir eşitsizlik görülür. Yani devlet özellikle kişilerle girdiği ilişkilerinde üstün konuma sahiptir.

Buyurma yetkisini elinde bulundurur. Örneğin, bir kamu kuruluşu, mal sahibi istemese bile, bir taşınmazı kamulaştırma yoluyla zorla elde edebilir.

Kamu hukukunda taraflardan birisi ya da her ikisi kamu kuruluşu olabilir. Kamu Hukuku da kendi arasında Anayasa hukuku, İdare hukuku, Ceza hukuku, Yargılama hukuku, Devletler hukuku, Genel kamu hukuku, Mali hukuk olarak ayrılır.

➤ **Anayasa Hukuku**

Devletin şeklini, yapısını, temel organlarını, bunların görev ve yetkilerini organlar arasındaki ilişkileri, kişilerin temel hak ve özgürlüklerini inceleyen hukuk kurallarının tamamını kapsar. Ayrıca siyasi partiler, siyasi rejimler, baskı grupları gibi konular da Anayasa hukuku kapsamında ele alınır.

Anayasa hukukumuzun kaynağını 1982'de kabul edilen "Türkiye Cumhuriyeti Anayasası" oluşturur.

➤ **Yönetim (İdare) Hukuku**

Devlet yönetiminin örgütlenme ve işleyişini, kişilerin yönetim ile olan ilişki ve uyumsuzluklarını ve kamu hizmetlerinin görülmesini düzenleyen ve inceleyen hukuk dalıdır. İdare hukukunun belli başlı konularını idari örgütlenme, idari personel, idari işlemler ve idarenin denetimi konuları oluşturur.

➤ **Ceza Hukuku**

Ceza hukuku, suç oluşturan fiil ve davranışların neler olduğunu, bu fiilleri işleyenlere hangi cezaların uygulanacağını gösteren hukuk kurallarını inceleyen Kamu hukuku dalıdır. Türk Ceza Hukukunun ana kaynağı İtalyan kanunundan alınan 1926 tarihli "Türk Ceza Kanunu"dur.

➤ **Yargılama (Usul) Hukuku**

Mahkemelerin adalet dağıtırken izleyecekleri yöntemleri düzenleyen bir hukuk dalıdır. Bu hukuk dalı, Ceza yargılama hukuku, Medenî yargılama hukuku ve İdarî yargılama hukuku diye alt bölümlere ayrılır. Ceza yargılama hukuku, ceza davalarında; Medenî yargılama hukuku, hukuk davalarında, İdari yargılama hukuku idari davalarda uygulanır.

Resim 1.7: Adaletin simgesi terazi

Medeni yargılama hukukunun ana kaynağı Hukuk Mahkemeleri Usulü Kanunu, Ceza yargılama hukukunun ana kaynağı Ceza Mahkemeleri Usulü Kanunu, İdarî Yargılama hukukunun ana kaynağı ise İdari Yargılama Usulü Kanunu'dur.

➤ **İcra ve İflas Hukuku (Cebri İcra Hukuku)**

Alacaklılara, borcunu kendi isteği ile ödemeyen borçlulardan alacaklarını tahsil edebilmeleri için kamu yardımı isteme hakkı tanınmıştır. Alacaklının alacağını devlet yardımı ile elde etmesini sağlayan kuralların tamamına İcra ve İflas Hukuku denir.

Alacaklı alacağını elde edebilmek için ya icra ya da iflas dairelerine başvurur. Böylece haciz ya da iflas yoluyla alacağına kavuşur. Hacizde borçlunun borcunu karşılayabilecek kadar malvarlığına el konulurken, iflasta borçlunun bütün malvarlığına el konularak alacaklılar arasında paylaşılır.

Devletler Hukuku

Devletlerin ve uluslararası kuruluşların birbiriyle olan ilişkilerini düzenler. Aynı zamanda bağımsız devletler yanında bağımsızlıkları sınırlı devletlerin ya da devlet sayılamayan toplulukların ilişkilerini de bu hukuk dalı düzenlemektedir.

Bu hukuka "Devletler Genel Hukuku" ya da "Uluslararası Hukuk" denildiği de görülür. Devletler Hukukunun başlıca kaynakları şunlardır: Uluslararası antlaşmalar, Uluslararası gelenek kuralları, Hukukun genel ilkeleri.

➤ Genel Kamu Hukuku

Bu hukuk dalı soyut olarak devletin oluşumunu, devlet otoritesinin kaynağını, bireylerin özgürlüklerini, hukuk, felsefe ve sosyolojik açılardan inceler. Bundan dolayı bu hukuk dalına "Devlet Hukuku" da denir. Genel kamu hukuku pozitif hukuk kuralları ile uğraşmaktan çok devlet ve kamu özgürlükleri kavramlarını açıklamaya çalışır.

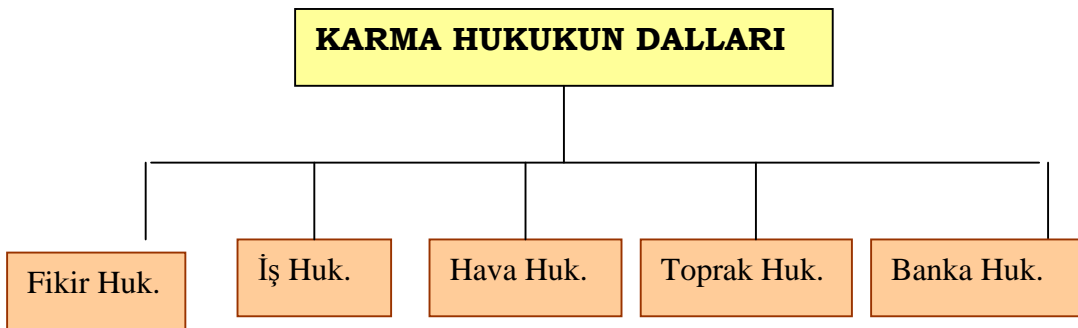
➤ Mali Hukuk

Devletin kamu gelirlerini nasıl elde ettiğini ve nasıl kullandığını, nerelere, ne biçimde harcadığını gösteren kuralların tamamı Mali hukukun alanına girer.

Mali hukukun çalışma alanı kamu gelirleri ve kamu giderleridir. Bu nedenle vergi hukuku, mali hukuk içinde önemli bir yere sahiptir. Kamu gelirlerinin en önemli kaynağı vergilerdir.

Vergi hukuku mali hukuktan ayrılmaya başlamıştır. Vergi hukukunun en önemli kavramlarından birisi bütçedir. Bütçeye göre vergiler toplanabilecek, harcamalar yapılabilecektir. Vergide genellik ilkesi, herkesin vergi vermesi gerektiğini ifade ederken, vergide adalet ilkesi ise vatandaşlardan gelir düzeyine göre vergi alınması gerektiğini ifade eder.

1.4.3. Karma Hukuk ve Dalları

Resim 1.7: Karma Hukukun Dalları

Bazı hukuk dalları ise hem özel hukukun hem de kamu hukukunun özelliklerini taşımaktadır. Örneğin, iş hukuku önceleri bir özel hukuk dalı iken giderek kamu hukuku niteliğini kazanmıştır. Ağır bastıkları yanları dikkate alınarak bu tür hukuk kuralları kamu ya da özel hukuk içinde ele alınabileceği gibi, karma hukuk adı altında ayrıca da incelenebilir.

➤ **Fikir Hukuku**

Fikir ve sanat eserlerini üreten, bilim ve fen alanında buluşları olan kişilerin yapıtları ve buluşları üzerindeki haklarını düzenleyen hukuk kurallarına fikir hukuku denir.

Bilim, edebiyat, müzik, güzel sanatlar, sinema ile ilgili yapıtlar, bilim ve fen alanındaki buluşlar; ticaret unvanları ve markalar fikir hukuku içinde ele alınan konulardır.

➤ **İş Hukuku**

İş hukuku hizmet ilişkilerini düzenleyen bir hukuk dalıdır. Hem kamu hem de özel sektördeki işçi ve işveren ilişkileri, birer özel hukuk ilişkisidir. Ancak günümüzde iş hukukunda asıl olan "işçi haklarının korunması" olduğundan, devlet işçi haklarına müdahale etme ihtiyacı duymuştur. Bunun sonucunda da İş hukuku özel hukuk alanından kamu hukuku alanına doğru kaymıştır.

İş hukuku, işçilerin haklarının işverenlere karşı korunması ihtiyacından doğmuştur. Örneğin, toplu iş sözleşmesi, grev ve lokavt gibi konular iş hukukunu ilgilendiren konulardır.

➤ **Hava Hukuku**

Havacılık faaliyetlerinin ortaya çıkardığı ilişkileri düzenleyen hukuk kurallarına Hava hukuku denilir. Hava hukuku hem kişiler arasındaki hem kişilerle devlet arasındaki hem de devletlerarasındaki ilişkileri düzenler.

➤ **Toprak Hukuku**

Toprak Hukuku, tarım topraklarının hukuki durumlarını, dağıtımlarını ve işletilmelerini düzenleyen hukuk dalıdır.

➤ **Banka Hukuku**

Banka hukukunun konusu, banka işletmesi ve bu işletmenin hukuki ilişkileridir. Banka hukuku, kapitalizmin gelişmesinden sonra ortaya çıkmıştır. Bankacılık faaliyetleri önceleri Ticaret hukukunun kapsamında yer alırken, günümüzde yaygınlaşan bankacılık faaliyetleri nedeniyle bağımsız bir hukuk dalı tarafından incelenmeye başlamıştır.

1.5. Türkiye'nin Yönetim Yapısı

1.5.1. Genel Yönetim Kuruluşları

Devletin ana yönetsel yapısını oluşturan kuruluşlara , “genel yönetim kuruluşları” ya da “merkezi yönetim” denir. Devletin genel yönetim kuruluşları kendi arasında ikiye ayrılır. Bunlardan biri “merkez örgütü” , diğeri “taşra örgütü”dür.

➤ Merkez Örgütü

Genel yönetimin merkez örgütü, Cumhurbaşkanı, başbakan, bakanlar kurulu ve bakanlıkları içine alır.

➤ Taşra Örgütü

Genel yönetimin taşra örgütü de iki grupta toplanır. Bunlardan biri “mülki yönetim kademeleri” denen il, ilçe ve bucak yönetimleri, diğeri ise birkaç ili içine alan “ bölge yönetimleri”dir. Genel yönetimin taşra örgütünün mülki yönetim bölümleri İl İdare Kanunu tarafından düzenlenmiştir. Buna göre, ülke illere, iller ilçelere, ilçeler bucaklara ayrılmıştır. Her birinin başında, genel yönetimin bir görevlisi olan “mülki idare amiri” bulunur. İl yönetiminin başında valiler, ilçe yönetiminin başında kaymakamlar, bucak yönetiminin başında bucak müdürü bulunur. Genel yönetimin bölge yönetimlerine DSİ, Karayolları Bölge Müdürlüğü örnek olarak verilebilir.

1.5.2. Yerel Yönetim Kuruluşları

İl, belediye, köy, kasaba, şehir adı verilen belli yerleşim yerlerinde yaşayan halkın yerel ihtiyaçlarını karşılamak üzere çeşitli kamu hizmetlerini yürütmekle görevli olan kuruluşlara “yerel yönetimler” denilir.

Halkın yönetime katılmasını sağlayan yerel yönetim kuruluşları, Anayasa’da belirtildiği üzere üç şekilde örgütlendirilmiştir. Bunlar, “ il özel yönetimi “, “belediyeler” ve “köyler” dir. İl Özel Yönetiminin bir organı olan “İl genel meclisinin üyeleri”; belediye yönetiminin organları olan “belediye başkanı ve belediye meclisi üyeleri” ve köy yönetiminin organları olan “muhtarlar ve köy ihtiyar meclisi üyeleri” seçimle işbaşına gelirler. Bunlar, genel yönetimin dışında, özerklikleri ve tüzel kişilikleri olan yerel kuruluşlardır.

1.5.3. Hizmet Yönetim Kuruluşları

Bunlar belli hizmet alanları ile uğraşmak üzere, genel yönetimlerin ve yerel yönetimlerin dışında örgütlenen ve özerklikleri olan kamu kuruluşlarıdır. Bu kuruluşlar tüzel kişiliğe sahiptir ve görevlerini kendi organları eliyle yürütürler. Hizmet yönetim kuruluşları arasında üniversiteler, TRT, Sosyal Güvenlik Kurumu gibi kuruluşlar yer almaktadır.

1.5.4. Meslek Kuruluşları

Anayasamıza göre avukatlık, doktorluk, mühendislik, mimarlık gibi, toplumda önemli rolü olan mesleklerde çalışanların zorunlu üyelik ilkesine dayalı olarak örgütlenmeleri öngörülmüştür. Bu meslekler toplumsal yaşamdaki etkileri nedeniyle özel denetim gerektiren mesleklerdir. Anayasamız bu gibi kuruluşlara, “kamu kurumu niteliğinde meslek kuruluşları” demektedir.

1.5.5. Denetleme ve Danışma Kuruluşları

Bu grupta yer alan, Danıştay, Sayıştay, Devlet Denetleme Kurulu, Milli Güvenlik Kurulu, Devlet Planlama Teşkilatı gibi kuruluşlar, denetleme ve danışma görevlerini yürütürler. Bunlar yönetime yardımcı olan kuruluşlardır.

1.5.6. Özel Hukuk Yapılı Kuruluşlar

Kamu yönetimi ile ilgili bazı kuruluşlar, özel hukuk alanında uygulanan örgüt biçimlerinden yararlanılarak kurulmuşlardır. Bunun için de, çoğu kez anonim ortaklıklardan yararlanılmaktadır. Merkez Bankası örneğinde olduğu gibi.

UYGULAMA FAALİYETİ

İşlem Basamakları	Öneriler
➤ Toplumsal düzen kurallarını sıralayınız.	➤ Toplumsal düzen kuralları ile ilgili öğrenme faaliyetini tekrar ediniz.
➤ Hukukun kaynaklarını sıralayınız.	➤ İlgili bölüme dönerek tekrar ediniz. Dikkatli olunuz.
➤ Hukukun dallarını sıralayınız.	➤ Kamu, Özel ve karma hukuk dalları ile ilgili öğrenme faaliyetini tekrar ediniz.
➤ Hukuk kavramının değişik anlamlarını sıralayınız.	➤ İlgili bölümü tekrar ediniz.
➤ Türkiye'nin yönetim yapısını çiziniz.	➤ Türkiye'nin yönetim yapısı ile ilgili şemayı inceleyiniz.

ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME

Aşağıdaki soruları dikkatlice okuyarak doğru seçeneği işaretleyiniz

1. Ahlak kurallarına uymayanların karşılaştıkları tepki aşağıdakilerden hangisidir?
A) Günahkâr olma
B) Cezalandırılma
C) Ayıplanma
D) Alay edilme
2. Sosyal hayatı düzenleyen kurallara uygun şekilde davranmamamız halinde göreceğimiz tepkiye ne denir?
A) Günah
B) Görgüsüzlük
C) Ayıp
D) Yaptırım (Müeyyide)
3. Aşağıdakilerden hangisi uyulması zorunlu olan hukuk kurallarından değildir?
A) Tüzük
B) İçtihat
C) Uluslararası Antlaşmalar
D) İçtihadı Birleştirme Kararları
4. Örf ve adet hukuku aşağıdaki kaynaklardan hangisine girer?
A) Yazılı kaynağa
B) Yazılı olmayan kaynağa
C) Yardımcı kaynağa
D) Zorunlu olmayan kaynağa
5. Tüzükler hangi makam tarafından çıkartılırlar?
A) T.B.M.M.
B) Bakanlar Kurulu
C) Başbakan
D) Cumhurbaşkanı
6. Uluslararası Antlaşmaların Anayasaya aykırı olduğu durumlarda ne yapılması gerekir?
A) Uygulanmaya devam edilir
B) Anayasa Mahkemesine başvurulur
C) Yürürlükten kaldırılır
D) Hiçbiri

Aşağıdaki sorularda boşlukları doğru sözcükle doldurunuz.

7. Yürürlükteki hukukun üstünde yer alan, olması gereken hukuka.....hukuk denir.
8. Cumhuriyetin üç temel organı a-..... b-c-.....dır.

9. hukukta taraflar arasındaki ilişkiler eşitlik ve irade özgürlüğü ilkelerine uygun olarak düzenlenmiştir.
10. Bir geleneğin, hukuk kuralı haline gelebilmesi için süreklilik,ve devlet desteği gereklidir.

DEĞERLENDİRME

Cevaplarınızı cevap anahtarı ile karşılaştırınız. Doğru cevap sayınızı belirleyerek kendinizi değerlendiriniz. Eksikleriniz varsa faaliyete tekrar dönerek ya da öğretmeninizden yardım alarak tamamlayabilirsiniz. Doğru cevap sayınız 5 ise uygulama faaliyetini gözden geçiriniz. Doğru cevap sayınız 5'ten az ise öğrenme faaliyetine tekrar geri dönünüz. Tüm yanıtlarınız doğru ise diğer faaliyete geçiniz.

PERFORMANS DEĞERLENDİRME

Aşağıda hazırlanan değerlendirme ölçeğine göre kendinizin ya da arkadaşınızın yaptığı çalışmayı değerlendiriniz. Gerçekleşme düzeyine göre “Evet”/ “Hayır” seçeneklerinden uygun olan kutucuğu işaretleyiniz.

Değerlendirme Ölçeği		
Gözlenecek Davranışlar	Evet	Hayır
Toplumsal düzen kurallarını doğru olarak sıralayabildiniz mi?		
Hukukun kaynaklarını doğru olarak sıralayabildiniz mi?		
Hukukun dallarını doğru olarak sıralayabildiniz mi?		
Hukuk kavramının değişik anlamlarını doğru olarak sıralayabildiniz mi?		
Türkiye'nin yönetim yapısının şemasını doğru olarak çizebildiniz mi?		

DEĞERLENDİRME

Cevaplarınızda hayır seçeneği işaretli ise ilgili faaliyete geri dönerek tekrar ediniz. Cevaplarınızın tümü evet ise bir sonraki faaliyete geçebilirsiniz.

ÖĞRENME FAALİYETİ- 2

AMAÇ

Öğrenci, gerekli ortam sağlandığında kişilik haklarına uygun davranabilecektir.

ARAŞTIRMA

- Çevrenizde bulunan bir tüzel kişiliğe sahip kuruluşa giderek, tüzel kişiliğin nasıl doğduğuna dair bilgi alınız.
- Bir sözleşme örneği getirerek sınıfta inceleyiniz.
- Bir avukatla görüşerek cezanın caydırıcılığına ilişkin görüşlerini alınız.
- Yakın çevrenizde daha önce mahkum olmuş birisini tanıyorsanız, onun adalete ilişkin görüşlerinizi sorunuz. Daha önce çekmiş olduğu cezanın kendi üzerindeki etkilerinin neler olduğunu gözlemlemeye çalışınız.

2. HUKUKUN TEMEL KAVRAMLARI

2.1. Kişi

Hak sahibine kişi denir. Kişi, hukuk kurallarının tanıdığı yetkilerden yararlanan, yüklediği yükümlülüklerden sorumlu olan varlıklardır. Başka bir ifadeyle hak sahibi olabilen ve borç altına girebilen varlıklar hukuk açısından birer kişi sayılırlar. Bu nedenle "kişi" terimi ile "hak ehliyeti" terimi aynı anlama gelmektedir. Yani, haklardan yararlanabilen bütün varlıklar kişidir. Sonuç olarak kişi kavramı, haklara ve borçlara sahip olabilme yetkisini yani hak ehliyetini taşıyan varlıkları ifade etmektedir.

Hukukun hak sahibi saydığı varlıklar, biri "gerçek kişi" diğeri "tüzel kişi" olmak üzere ikiye ayrılırlar. Gerçek kişiler, insanlardır. Tüzel kişiler ise hukukun hak sahibi saydığı insan veya mal topluluklarıdır. Tüzel kişiler de kendi içlerinde biri "özel hukuk tüzel kişileri" diğeri "kamu tüzel kişileri" diye ikiye ayrılırlar.

2.1.1. Gerçek Kişiler

Hak sahiplerinden bir kümeyi "gerçek kişi" dediğimiz insanlar oluşturur. Bugün modern hukuk sistemleri, cinsiyet, ırk, din, dil, vs. gibi farklar gözetmeksizin bütün insanları birer kişi olarak kabul etmektedir.

Günümüzde artık ayırım (hür-köle) yapılmaksızın bütün insanlar kişidir.

2.1.2. Tüzel Kişiler

Hukuk düzeni gerçek kişilerin yanı sıra tüzel kişilere de yer vermiştir. Bu durum bir zorunluluğun sonucudur.

Toplum hayatının getirdiği çeşitli ihtiyaçlar bireyleri aşan örgütlenmeleri zorunlu kılmıştır. Örneğin, belediye hizmetlerini, bankacılık, sigortacılık hizmetlerini, sosyal yardım hizmetlerini düşünelim. Bütün bu hizmetlerin aksamadan devam etmesi gerekmektedir. Bu hizmetlerin bir tek insan tarafından yürütülmesine imkân yoktur.

Çünkü bu tür hizmetlerin görülmesine bir insanın ne malî imkânları ne de ömrü yeterlidir.

Devamlılık gerektiren işlerin ve hizmetlerin yürütülebilmesi ancak yeterli miktarda malî imkânlarla sahip olan ve ömrü sınırlı olmayan varlıkların kişi olarak kabul edilmesiyle mümkün olmuştur. Bu varlık tüzel kişilerdir.

Yukarıda sayılan hizmetlerin görülebilmesi için insanların bir araya gelmeleri, faaliyetlerini ve mallarını bu amaç için birleştirmeleri gerekmektedir.

Tüzel Kişilik, belli bir amacı gerçekleştirmek için bir araya gelmiş, haklara ve borçlara sahip olan, mal ya da hizmet topluluklarına denir. Tüzel kişilikler, kendilerini meydana getiren insanlardan bağımsız bir varlığa sahiptirler.

Tüzel kişiler, "özel hukuk tüzel kişisi" ve "kamu hukuku tüzel kişisi" şeklinde ikiye ayrılır.

- Özel hukuk tüzel kişileri arasında dernekler, bazı ticarî ortaklıklar, vakıflar sayılabilir.
- Kamu hukuku tüzel kişileri arasında ise başta devlet olmak üzere, iller, belediyeler, köyler, Kamu iktisâdi Teşekkülleri (BOTAŞ, Türkiye Taş Kömürü Kurumu, Türkiye Kömür İşletmeleri, Devlet Demir Yolları, Demir Çelik İşletmeleri vb.) Üniversiteler, TRT gibi kamu kuruluşları yer alırlar.

Tüzel kişilerin de gerçek kişiler gibi hak ehliyetleri vardır. Tüzel kişilerin hak ehliyetleri, onların kanunun aradığı şartlara uygun bir şekilde kurulmuş olmalarıyla başlar.

Tüzel kişiler gerçek kişilere özgü olan (cins, yaş, hısımlık) gibi medeni haklar dışında bütün medenî haklara ve borçlara sahiptirler.

Sadece tüzel kişilere özgü haklar vardır. Bunlar üyelerinden aidat isteme hakkı, üyelikten çıkarma hakkıdır.

2.2. Hak

2.2.1. Hak Kavramı

Hak, hukuk düzeni tarafından kişilere tanınmış olan ve korunan yetkililerdir.

Hak, bir yönden hukukun koruduğu bir çıkarı anlatır, diğer yandan ise sahibine bu korumadan yararlanma yetkisini verir. Hukuk bir düzeni, hak ise düzen tarafından korunan çıkarı anlatır. Bu nedenle hukuk kavramı genel ve nesnel; hak kavramı ise bireysel ve öznel.

Her hak bir hukuk kuralından doğar, Her hakkın bir sahibi vardır sahihsiz hak olamaz. Hukukta hak sahibi olan varlıklara "kişi" denir.

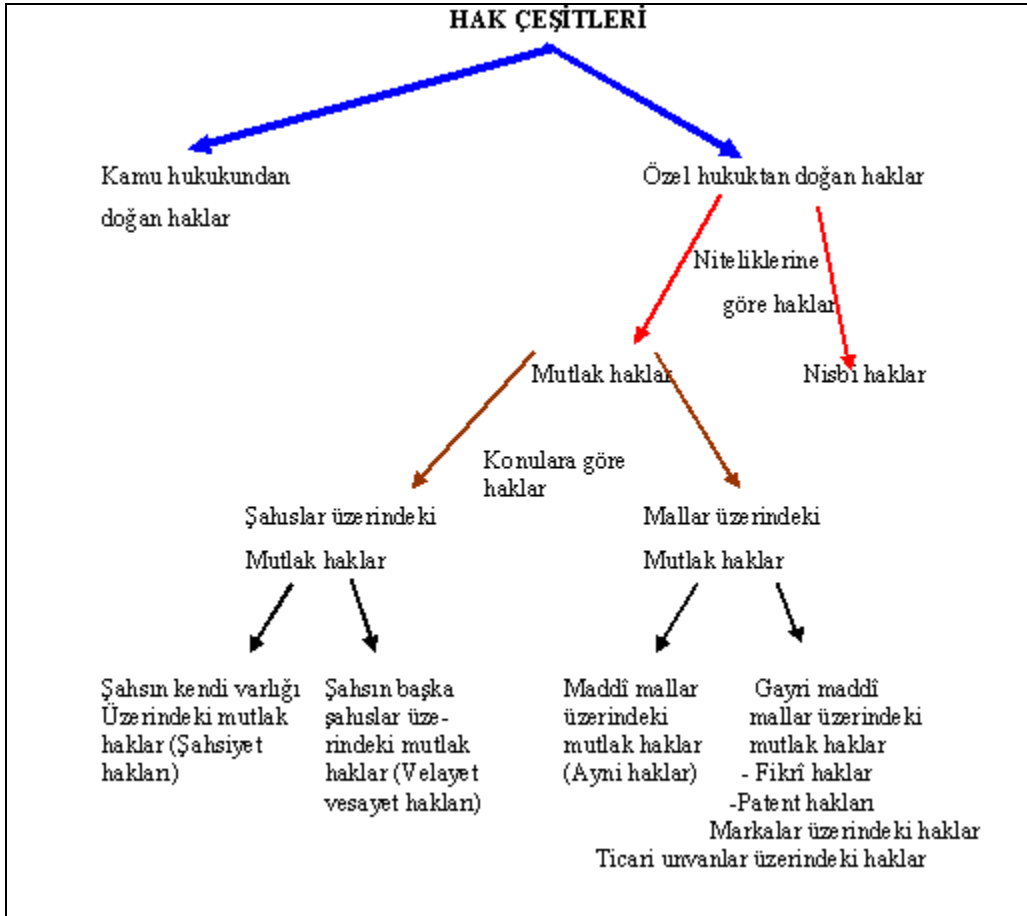
Hak, hukuk düzeninin kişilere tanıdığı bir yetki, bir hareket etme imkanıdır. Buna göre, örneğin, mülkiyet hakkı ifadesinden, hak sahibinin bir eşyaya sahip olması ve bu eşyasını istediği gibi kullanması anlaşılır.

Hak kavramının kapsamı hukukçular tarafından tartışılmaktadır. Bu konuda pek çok görüş ileri sürülmüş, bunlardan her biri hakkın kapsamını başka bir açıdan açıklamaya çalışmıştır.

2.2.2. Hakkın Türleri

Modern toplumda, hukuk kurallarının düzenlediği ilişkiler çok çeşitli oldukları için, bu kurallardan doğan haklar da aynı şekilde çeşitli türlere ayrılmaktadır.

Hakların bir kısmı özel hukuk tarafından düzenlenir; bunlara "özel haklar" denir. Bir kısmı ise kamu hukuku tarafından düzenlenir; bunlara ise "kamu hakları" denir.

Resim 1.8: Hak Çeşitleri

➤ **Kamu Haklarının Türleri**

Kamu hukukundan doğan, kişilerin devlete karşı sahip oldukları haklara kamu hakları (temel haklar) denir. Bu haklar üçe ayrılır:

- **Kişisel Haklar:** Kişinin maddi ve manevi tüm varlığı ile ilgili olan ve bu varlığın serbestçe geliştirilmesini amaçlayan haklardır. Örneğin, özel hayatın gizliliği, konut dokunulmazlığı, haberleşme özgürlüğü, din ve vicdan özgürlüğü, düşünce ve kanaat hürriyeti vb sayılabilir.
- **Sosyal ve Ekonomik Haklar:** Kişinin sosyal ve ekonomik faaliyetleriyle ilgili haklardır. Örneğin; eğitim ve öğrenim hakkı, çalışma hakkı, dinlenme hakkı, sendika kurma hakkı, toplu iş sözleşmesi hakkı, sağlık hakkı, konut hakkı, sosyal güvenlik hakkı gibi haklar sayılabilir.

- **Siyasi Haklar:** Bireyin devletin yönetimine ve siyasi kuruluşlarına katılmaya yönelik haklarıdır. Örneğin; vatandaşlık hakkı, seçme, seçilme hakkı, siyasi parti kurma hakkı, memur olma hakkı, dilekçe, vatan hizmeti hakkı sayılabilir.

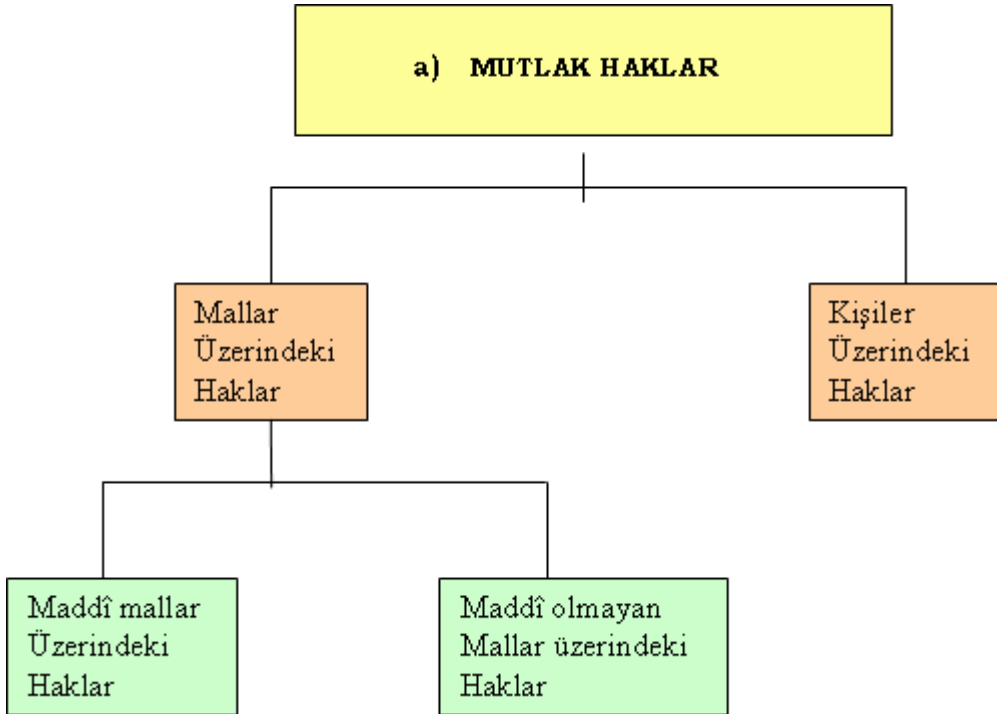
➤ **Özel Hakların Türleri**

Eşit durumda olan kişiler arasındaki ilişkileri düzenleyen, hukuk kurallarından doğan medeni (özel) haklar çeşitli türlere ayrılır.

- Niteliklerine Göre Özel Haklar
Özel haklar niteliklerine göre ikiye ayrılır. Mutlak haklar ve nisbi haklar

○ Mutlak Haklar

Mutlak haklar sahibi tarafından herkese karşı ileri sürülebilen haklardır. Mutlak haklara mülkiyet hakkı, fikrî haklar örnek verilebilir. Mutlak haklar mallar üzerindeki mutlak haklar ve kişiler üzerindeki mutlak haklar olmak üzere ikiye ayrılır.

Resim 1.9: Mutlak Haklar

- **Mallar üzerindeki mutlak haklar:**Maddî mallar üzerindeki mutlak haklar ve maddî olmayan mallar üzerindeki mutlak haklar şeklinde ikiye ayrılır.
- **Maddî mallar (eşyalar) üzerindeki mutlak haklar (Aynı haklar):**Bunlara eşya üzerindeki mutlak haklar da diyebiliriz. Eşya üzerindeki mutlak haklar ifadesi ile aynı haklar ifadesi ve nesnel haklar ifadesi eşanlamda kullanılmaktadır. Mülkiyet hakkı örnek verilebilir.
- **Maddî olmayan mallar üzerindeki mutlak haklar (Fikri haklar) :**Bu haklar arasında ise fikir ve sanat eserleri, sanayi eserleri, ticaret unvanları, markalar sayılabilir.
- **Kişiler üzerindeki mutlak haklar:**Kişiler üzerindeki mutlak haklar biri hak sahibinin kendi kişiliği üzerindeki hakları diğeri ise başka kişiler üzerindeki hakları şeklinde ikiye ayrılır.

Kişinin kendi varlığı üzerindeki haklarına “**kişilik hakları**” da denir. Kişinin sağlığı, vücut bütünlüğü şeref, haysiyeti örnek olarak verilebilir.

Hak sahibinin başka kişiler üzerindeki haklarına velayet ve vesayet hakkı örnek verilebilir.

Velayet: Ana babanın çocuğu 18 yaşına girinceye kadar eğitime, mallarını yönetme vb. hakkıdır.

Vesayet: Küçük veya kısıtlıların haklarının korunması amacıyla özel hukuk tarafından düzenlenen ve bir kamu hizmeti niteliğini taşıyan kurum.

Vasi : Vesayet altındaki küçüğün ve mahcurun hukuki muamelelerde işlerini görmek, onları temsil etmek üzere mahkemece vazifelendirilmiş kişi. Medenî hakları kısıtlanmış olan kimselerin (mahcur) ve kanuni velilerinin ölmesi sebebiyle velisiz kalan küçüklerin mallarını idare etmek ve hukuki muamelelerinde onları temsil etmek üzere mahkemece vazifelendirilmiş olan şahıstır.

- Nisbi Haklar

Yalnız belli bir kişiye ya da kişilere karşı ileri sürülebilen haklardır. Örneğin, alacak hakkı.

Bu haklar iki taraf arasında söz konusudur. İki taraftan birine "alacaklı" diğeri ise "borçlu" denir. Bu haklar sahibine, sadece belli bir durumun yerine getirilmesini isteme yetkisini tanır. Örneğin, borç ilişkisinde alacaklı sadece borçludan borcun konusunu isteme hakkına sahiptir. Ana babanın çocuklarına, çocukların ana babalarına karşı davranışları da nisbî haklardandır. Yine kira sözleşmesinden doğan haklar nispi haklar grubunda yer alır.

- **Konuları Yönünden Özel Haklar:** Hukukun koruduğu çıkarın para ile ölçülebilen bir değer taşıyıp taşımadığıyla ilgilidir.
- Haklara konu olan çıkar maddi ya da manevi olabilir. Maddi çıkarların korunmasını amaçlayan haklar, malvarlığı haklarıdır. Manevi hakların korunmasını amaçlayan haklar ise kişi varlığı haklarıdır.
- **Mal varlığı hakları:** Bir kimsenin mal varlığından meydana gelen haklardır
- Örnek: Ayni haklar, alacak hakları, fikri haklar gibi değeri para ile ölçülebilen haklardır.
- **Kişi varlığı hakları:** Değeri para ile ölçülemeyen haklardır. Örneğin: Kişinin vücut bütünlüğü, adı, şeref, haysiyeti gibi manevi değerlerini ölçen haklardır. Kişilik haklarını sadece kişinin kendisi kullanabilir. Kişilik haklarına yapılan saldırılar maddi, manevi tazminatı gerektirir.

2.3. Borç

"Borç" sözcüğü çeşitli anlamlarda kullanılmaktadır. Dar anlamda borç, bir bakıma sadece "para borcu"nu ifade eder. Örneğin; bir kimse "Bakkala, kasaba borcum var." dediği zaman, bununla kastedilen, sözü edilen kimselere belli miktarda borcunun olduğunu ifade etmektir.

Diğer taraftan, dar anlamda borç deyiimi ile iki kişiden birinin diğerine karşı yerine getirmekle yükümlü bulunduğu bir davranış açıklanmak istenir. Örneğin; elbise diktirmek üzere terzi ile yaptığımız eser sözleşmesinde (istisna aktinde) terzinin borcu, elbiseyi dikerek bize teslim etmek, bizim borcumuz ise kararlaştırılmış olan dikiş ücretini terziye vermektir. Yine bir kitap satın almak üzere yaptığımız satım sözleşmesinde, satıcının borcu kitabın mülkiyetini bize devretmek, bizim borcumuz ise kitabın satış bedelini satıcıya ödemektir.

Geniş anlamda borç ise, alacaklı ve borçlu taraf arasında var olan hukukî bir bağı açıklar, buna ise "borç ilişkisi" denir.

2.3.1. Borç İlişkisi

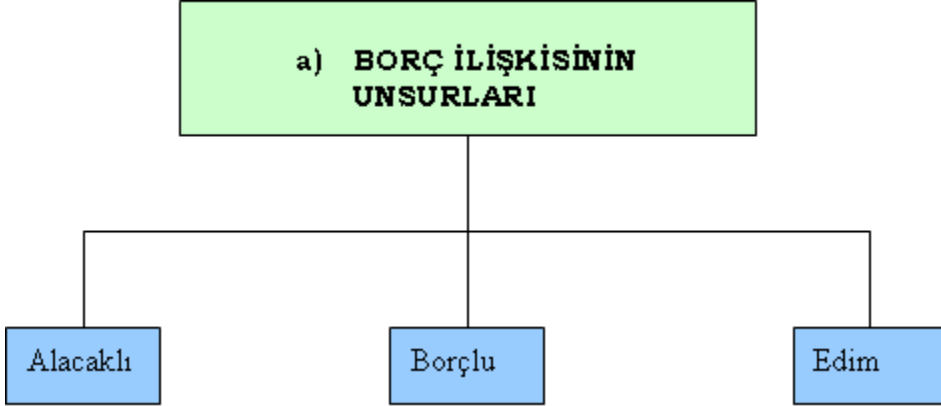
➤ Tanımı

Borç ilişkisi, iki taraf arasında var olan ve bunlardan birini (borçlunun) diğerine (alacaklıya) karşı belli bir davranış biçiminde (edim) bulunmakla yükümlü kılan hukukî bir bağıdır.

"Borç" sözcüğü ile çoğu kez anlatılmak istenilen bu hukukî bağ, yani "borç ilişkisi"dir. Borçlar kanunumuzda "borç" sözcüğü çoğunlukla "borç ilişkisi" anlamında kullanılmaktadır.

➤ Unsurları

Tanımdan da çıkartılabileceği gibi borç ilişkisinde olması gereken üç unsur vardır. Bunlar; borçlu, alacaklı ve edimdir. Borçlu ve alacaklı ilişkinin taraflarını oluştururlar. Her borç ilişkisinde mutlaka bir borçlu bir de alacaklı bulunur.

Resim 1.10: Borç ilişkisinin unsurları

- Alacaklı

Alacaklı, aralarındaki borç ilişkisine dayanarak, borçludan kendisine bir edimde bulunmasını istemek yetkisine sahip olan taraftır. Örneğin, terziye elbise siparişi veren kişi alacaklıdır.

- Borçlu

Borçlu, aralarındaki borç ilişkisi dolayısıyla alacaklıya bir edimde bulunma yükümlülüğü altına girmiş olan taraftır. Örneğin, bir kişinin elbise siparişi verdiği terzi borçludur.

- Edim

Edim, aralarındaki mevcut borç ilişkisi dolayısıyla alacaklının borçludan isteyebileceği, borçlunun da yerine getirmekle yükümlü olduğu bir davranış biçimidir. Yukarıdaki örnekte borçlunun edimi, elbiseyi dikerek sahibine vermektir.

- Edimin Konusu

Edimin konusu çeşitli olabilir: Örneğin, satım sözleşmesinde, satıcının edimi, satılan malı alıcıya teslim etmek (vermek) hizmet sözleşmesinde işçinin edimi, kararlaştırılmış olan hizmeti görmek, (yapmak); rekabet yasağı anlaşmasında ise borçlunun edimi, rekabette bulunmamak (yapmamak) tır. O halde edimin konusu, bir şey vermek, bir şey yapmak ya da bir şey yapmamak şeklinde ortaya çıkar.

Edimin konusunun kanuna, ahlâka, adaba aykırı olmaması aynı zamanda imkansız olmaması gerekir (BK. Mad.20).

Edimin konusunun belli olması gerekir. Edimin konusunun belli olması gereğinin temelini; borçlunun neyi ifa etmekle yükümlü olduğunu, alacaklının da borçludan neyin ifa edilmesini isteyebileceğini bilmesi oluşturur.

Her borç ilişkisinde mutlaka edim vardır. Bu edim, borçlu tarafından bakıldığında "borç", alacaklı tarafından bakıldığında ise "alacak" şeklinde görülür. Örneğin, terzinin elbise dikme yükümü, borç, müşterinin elbisesinin dikilmesini isteme edimi alacaktır.

Borç ilişkisinden alacaklının elde ettiği "alacak hakkı", kendisine borçludan edimini yerine getirmesini istemek yetkisini verir ki, buna "talep hakkı" denir. Borçlu, edimini kendi isteğiyle yerine getirmediği takdirde, alacaklı bu talep hakkını yargı organları aracılığıyla kullanır. Buna "dava hakkı" denir.

2.3.2. Borç İlişkisinin Kaynakları

Borçlar Kanunumuz borcun kaynaklarını üç grup halinde düzenlemiştir. Buna göre borç; sözleşmeden, haksız fiilden ve sebepsiz zenginleşmeden kaynaklanmaktadır.

➤ Sözleşmeler

İki taraf yapacakları bir sözleşme ile aralarında bir borç ilişkisi oluşturabilir.

Sözleşme; iki tarafın, bir hukuki sonucu elde etmek üzere gerçek isteklerini karşılıklı ve birbirine uygun şekilde açıklamaları demektir. Örneğin, ev sahibinin evini 130 bin YTL'ye satma isteğine, satın almak isteyen kişi olumlu cevap verirse; karşılıklı isteklerin uyuşmasıyla bu satım sözleşmesi kurulmuş olur.

Sözleşmeler, iki taraf arasında bir hukuki ilişki kurarlar, borç ilişkisi denilen bu hukuki ilişkiden de bir borç doğar. Bazı sözleşmelerden her iki taraf için de borç doğduğu halde, bazı sözleşmelerden taraflardan yalnız biri için borç doğar. Bunun için sözleşmeler tek tarafa borç yüklenen sözleşmeler ve iki tarafa borç yüklenen sözleşmeler şeklinde ikiye ayrılır. Tek tarafa borç yükleyen sözleşmelere "bağışlama sözleşmesi"ni örnek olarak verebiliriz. Sadece "bağışlayan" taraf borç altına girer, "bağışlanan" ise bağışlanan şeyin kendisine teslim edilmesini ister, alacaklı durumdadır. İki tarafa borç yükleyen sözleşmelerde ise taraflardan her ikisi de borç altına girmektedir. Örneğin, satım, kira, eser sözleşmeleri böyledir. Bu sözleşmelerde tarafların her biri, diğerine karşı bir edimde bulunmakla yükümlüdür. Örneğin satım sözleşmesinde satıcı, satılan malın mülkiyetini alıcıya devretme, alıcı ise kararlaştırılan bedeli satıcıya ödeme borcu altına girer.

İcap, sözleşmenin doğmasını sağlamak üzere teklifte bulunmaktır. İcapta bulunan kişiye ise **icapçı** denir. **Kabul**, **icapçının** yaptığı teklife **kabulcünün** olumlu cevap vermesidir.

Medeni ve Borçlar Kanununa göre; sözleşmelerin geçerli olabilmeleri için, bazı şekil özellikleri gereklidir. Bunlar sözlü, yazılı ve resmi olmasıdır. Sözlü şekil sadece iki hukuki işlemde söz konusudur. “Evlenme sözleşmesi” ve “sözlü vasiyet”. Hukukumuzda asıl önemli olan yazılı ve resmi şekildir. Yazılı şekilde, yazılı olarak düzenlenen senedin altına taraflar tarafından imza atılır. Resmi şekilden ise hukuki işlemin yetkili, resmi bir makamın önünde yapılması anlaşılır. Sözleşmeler bu şekil şartlarına uymazlarsa geçersiz sayılırlar.

Sözleşmelerin konusu kanuna, ahlaka ve adaba aykırı olmadığı gibi sözleşmenin konusunun ifası imkansız olmamalıdır. Kişilik haklarına aykırı sözleşme de yapılamaz.

➤ **Haksız Fiil**

Borç ilişkisinin kaynaklarından birisi de “haksız fiiller” dir. Haksız fiiller hukuk düzeninin uygun bulmadığı zarar verici fiillerdir. Bir kimse hukuka aykırı bir fiil ile başka bir kimseye zarar verirse, bir haksız fiil işlemiş olur ve bunun sonucunda bu kimse (fail) ile, zarara uğramış olan kimse (mağdur) arasında bir borç ilişkisi doğar. Bu borç ilişkisinden dolayı fail, zarara uğramış olan mağdurun zararını gidermek borcu altına girer. Bu borç ilişkisinden doğan edim, tazminattır. Tazminat (giderim), haksız fiil sonucunda mağdurun uğramış olduğu maddi ve manevi zararın fail tarafından giderilmesi demektir. Tazminat maddi tazminat ve manevi tazminat olarak ikiye ayrılır. Maddi tazminat aynı tazmin, nakdi tazmin şeklinde gerçekleşir. Aynı tazminde para ödemek yerine mağdurun mal varlığı, zarara uğramadan önceki durumuna getirilir. Nakdi tazminde ise malvarlığında meydana gelen eksilme para ile giderilir.

➤ **Sebepsiz Zenginleşme**

Borçlar Kanunumuzda borç kaynaklarının sonuncusu “sebepsiz zenginleşme” dir.

Sebepsiz Zenginleşme; Bir kimsenin mal varlığının, haklı bir sebep olmaksızın diğer bir kimsenin mal varlığı aleyhine çoğalmasa (zenginleşmesi) demektir. Örneğin; Bay A başkasının inşaat malzemesini kendi inşaatında izin almaksızın kullanmıştır. Bunun sonucunda mal varlığında o malzemenin değeri kadar bir çoğalma olmuştur. Bu çoğalma tamamen Bay A'nın kendi davranışının sonucu gerçekleşmiştir. Bu olayda Bay A haksız olduğu için mal varlığı haksız olarak çoğalmıştır.

Sebepsiz zenginleşmeden doğan borç, geri verme (iade) borcudur. Haklı bir sebep olmaksızın başkasının zararına mal edinen kimse, onu geri vermek zorundadır (BK. Md.61).

Sebepsiz zenginleşmede geri verme, fakirleşen tarafın zenginleşen aleyhine açacağı bir davayla sağlanır. Bu davaya “sebepsiz zenginleşme davası” denilmektedir.

2.3.3. Borcun Sona Ermesi

Borç kavramı iki taraf arasındaki hukuki bağı, yani borç ilişkisini anlatmaktadır. Başka bir ifadeyle borç ilişkisinden doğmuş bulunan “tek bir borcu” örneğin, satıcının sattığı malı alıcıya teslim borcunu veya kiracının kira bedelini ödeme borcunu ifade etmektedir.

“**Borçların sona ermesi**” deyimi de, aynı borç deyiminde olduğu gibi hem borç ilişkisinin ortadan kalkmasını, hem de mevcut borç ilişkisinden doğmuş olan tek bir borcun sona ermesini ifade etmektedir.

Borç ilişkisi sadece bir borçtan ibaret bulunuyorsa, bu tek borcun ortadan kalkmasıyla borç ilişkisi de sona ermiş olacaktır. Ancak eğer borç ilişkisinden birden çok borç doğmuş ise, tek bir borcun ortadan kalkması borç ilişkisini ortadan kaldırmayacak, borç ilişkisi bütün borçlar teker teker sona ermedikçe devam edecektir. Borçlar şu şekillerde sona erer. İfa (borcun yerine getirilmesi), ibra (alacaklının alacağından kısmen veya tamamen vazgeçmesi), yenileme (yeni bir borç kurmak amacıyla eski borcun ortadan kaldırılması), birleşme (borç ilişkisi doğduktan sonra çeşitli sebeplerle alacaklı ve borçlu sıfatların aynı kişide birleşmesi örneğin, kiracının, kiracısı olduğu evi satın alması sonucu kira alacaklısı durumuna gelmesi), kusursuz imkânsızlık (bir borcun doğumunun veya yerine getirilmesinin (ifasının) mümkün olmaması), takas (birbirlerinin hem alacaklısı hem de borçlusu olan iki kişinin karşılıklı olarak alacağından vazgeçmesi, kendisini borçtan kurtarmasıdır), zaman aşımı (kanunda başka bir tarih verilmemişse, zaman aşımı 10 yıldır) da borcu sonlandıran sebeplerden bir diğeridir.

2.4. Suç ve Ceza

2.4.1. Suç

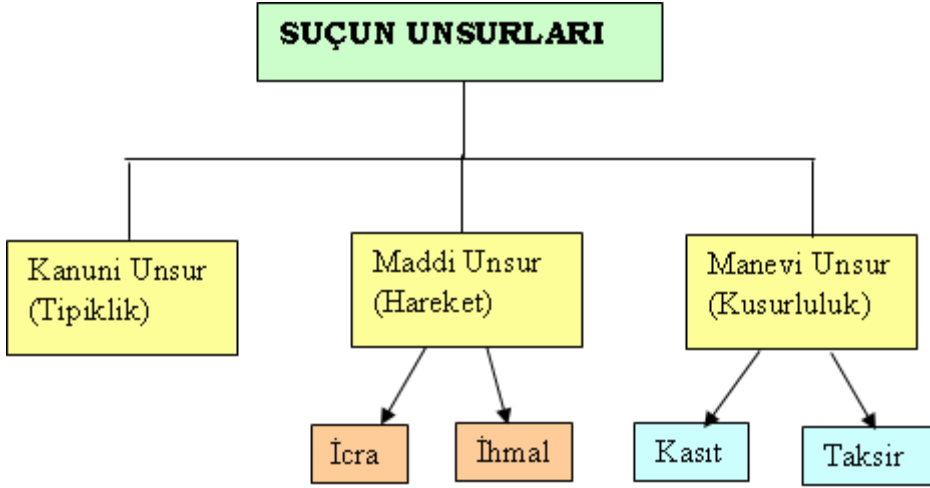
Suç, kişilerin ve toplumun güvenliğini korumak için yasama organı tarafından kabul edilen ve cezai yaptırımlar içeren bir kanunun, sorumlu bir kişi tarafından olumlu ya da olumsuz bir hareketle ihlal edilmesidir

Daha basit bir tanımla suç, kanunun ceza tehdidiyle yasaklamış olduğu davranışlar ve eylemlerdir.

➤ Suçun Unsurları

Suçun unsurları demek, bir fiilın suç sayılabilmesi için bulunması gerekli olan unsurlar demektir. Öyleyse bu unsurların tamamı bir arada bulunmadıkça bir fiilî suç olarak niteleyemeyiz.

Suçun unsurları, kanunî unsur, maddî unsur ve manevî unsur olmak üzere üçe ayrılır.

Resim 1.11: Suçun unsurları

Suçun kanuni unsuru, suçu oluşturan fiilin ceza kanununda yazılı olan tanıma uygun olmasıdır. Eğer fiil, kanundaki tanıma uymuyorsa, bünyesinde bütün suç unsurları toplamış olsa bile suç sayılmaz. Öyleyse, işlenmiş bir fiilin suç sayılıp sayılmayacağını anlamak için öncelikle bu fiilin kanundaki suç tiplerinden birine uyup uymadığını araştırmak gerekir. Bu nedenle "suçun kanuni" unsuruna "tipiklik" de denilmektedir.

Bu unsur, "Kanunsuz suç olmaz" ilkesinin bir uzantısıdır. Yani kanunda suç olarak tanımlanmamış bir fiil suç sayılamaz.

Suçun maddi unsuru, icra (yapmak) ya da ihmal (yapmamak) şeklinde beliren bir hareketin varlığıdır. Bu icra ya da ihmal hareketine sadece "hareket" denildiği de görülür.

Suçun maddi unsuru, bir şeyi yapmak (olumlu) ya da yapmamak (olumsuz) şeklinde ortaya çıkar. Hareket bir şeyi yapmamak şeklinde ise "ihmali hareket" olarak isimlendirilir. Örneğin, bir hemşirenin görevi olduğu hâlde, ölmesini istediği için, hastaya ilacını vermemesi ihmali (yapmama) bir harekettir. Hareket, bir şeyi yapmak şeklinde, "icraî hareket" olarak da ortaya çıkabilir. Örneğin; bir kişinin silahla öldürülmesi ya da hırsızlık gibi suçlarda suçun maddi unsuru icrai (yapma) bir harekettir.

Suçun manevî unsuru, fiilin kusurlu bir irade tarafından işlenmiş olmasıdır. Yani suçun meydana gelebilmesi için, failin kanundaki tanıma uygun ve hukuka aykırı olan fiile, kusurlu iradesini katmış olması da gerekecektir.

Kusurluluk iki biçimde ortaya çıkar: Kasıt ya da taksir (kusur).

"Kasıt" : Kanunun suç saydığı bir fiili ve onu meydana getirecek hareketin sonuçlarını bilerek ve isteyerek işlemek iradesidir. Kastın varlığı için, failin kanunun suç saydığı bir sonucu bilmesi ve istemesi ve bunun için bir harekette bulunması yeterlidir. Ayrıca sonucun kanuna veya hukuka aykırı olduğunu bilmek şart değildir. Bir fiilin suç sayılması için kasten işlenmiş olduğunu tespit etmek yeterlidir.

"Taksir" (**kusur**) ise, istenmeyerek işlenen, yapmak ya da yapmamak şeklinde ortaya çıkan bir fiilin, -fail istemediği halde- kanunun cezalandırdığı sonuçlarının meydana gelmesidir. Taksir, "kasta göre istisna" bir nitelik taşıdığından, kanunda açıkça öngörülen hâller dışında taksirle işlenen fiiller için ceza verilmez.

➤ **Cürüm**

Türk Ceza Kanunu suçları "cürüm" ve "kabahat" diye ikiye ayırmıştır. Cürümler, toplum düzenini, bazen de birey çıkarlarını ağır biçimde sarsan suçlardır. Cürümlerde genel olarak kasıt veya ağır kusur aranır. Bu nedenle cürümlere verilecek cezalar oldukça ağırdır. Ölüm, ağır hapis, hapis ve ağır para cezalarıdır. Ayrıca kamu hizmetlerinden mahrumiyet cezası da söz konusu olabilir. Bu cezaya çarptırılan kimse seçme, seçilme, memur olma, avukatlık yapma gibi bazı sosyal ve siyasal haklardan yoksun olur.

➤ **Kabahat**

Kabahatler ise toplum düzenini sarsma bakımından daha hafif olan suçlardır. Kabahatlerde kasıt unsuru aranmaz, kusur aranır. Bu nedenle, kabahat suçlarının cezaları da hafif hapis, hafif para cezası, belli bir meslek veya sanatın yapılmasının geçici olarak durdurulması gibi cürümlere kıyasla daha hafif cezalardır.

➤ **Cürüm ve Kabahat Ayrımı**

Cürümler toplum düzenini ağır biçimde sarsan suçlar olduğu için cürümlerde kasıt ya da ağır kusur aranır. Cürümlere ölüm, ağır hapis, hapis, ağır para cezaları verilir.

Kabahatler ise toplum düzenini sarsma bakımından daha hafif olan suçlardır. Kabahatlerde kasıt unsuru aranmaz, taksir (kusur) aranır.

Taksir, kasttan "sonucun istenmemiş olması" ile ayrılır. Kastta kanunun cezalandırdığı sonuçların meydana gelmesi istendiği halde, taksirde istenmemiştir, fakat o sonuç meydana gelmiştir. Örneğin, bir kimsenin bilerek ve isteyerek silâhla bir adamı öldürmesinde, bankanın silahla soyulmasında kastın varlığı açıktır. Öte yandan bir sürücünün dikkatsizlikle bir yayaya çarpması sonucunda onun ölümüne neden olması durumunda taksir vardır.

2.4.2. Ceza

Ceza, kişinin işlediği suç dolayısıyla içinde bulunduğu kusurluluk durumundan kurtulmasına ve bu şekilde, kural olarak, kişinin tekrar topluma kazandırılmasına hizmet eden, korkutucu ve caydırıcı bir yaptırımdır (Editör: Yrd. Doç. Dr. Süleyman YALMAN, Hukuka Giriş, Sayram Yay. Konya, 2005 s.231).

Daha basit bir tanımlamayla ceza, suç işleyen kimseye uygulanması kanunla öngörülen yaptırımdır. Cezanın amacı, suçlunun ıslahı ve topluma kazandırılması ile suç işlemeyi önlemektir. O halde cezanın, suç işleyeni ıslah edici, suç işlemeye eğilimli başka kimseleri korkutarak suç işlemelerini önleyici nitelikte olması gerekir. Ceza Kanunu, suçun karşılığında uygulanacak olan cezaları, hapis ve para cezaları olarak belirlemiştir (TCK md. 45).

➤ **Ceza Hukukunun Genel İlkeleri**

- Suçta ve cezada kanunilik ilkesi

“Kanunsuz suç ve ceza olmaz ilkesi” veya “kanunilik ilkesi” denilen bu ilke, bir taraftan suçun, diğer taraftan suç karşılığı olarak uygulanacak cezanın kanunda gösterilmesi gerektiğini ifade eder (Anayasanın 38. md. ve TCK’nin 2. md).

- Kusursuz ceza olmaz ilkesi

Kusur, kişinin işlediği haksızlık oluşturan suç nedeniyle kınanması gerektiği konusundaki yargıyı belirtir. “Kusur ilkesi” de denilen bu ilke, işlediği fiilden dolayı kusurlu görülmeyen kişiye ceza verilemeyeceğini ifade eder.

- Ceza sorumluluğunun şahsiliği ilkesi

Kanunda suç olarak belirlenmiş davranışı kim yapmış ise ceza sorumluluğunun da o kişiye ait olmasını ifade etmektedir (Anayasanın 38. md. Ve TCK’nin 20. md.).

UYGULAMA FAALİYETİ

İşlem Basamakları	Öneriler
➤ Hukuka göre kişileri sıralayınız.	➤ Kişiler şöyle sıralanabilir:Gerçek kişi, tüzel kişi; özel hukuk tüzel kişisi ve kamu tüzel kişisi
➤ Borçluluk ilişkisinin kaynaklarını sıralayınız.	➤ Borçluluk ilişkisinin kaynakları şunlardır: Sözleşmeler, haksız fiil, sebepsiz zenginleşme
➤ Borçlar hangi yollarla sona erer? Sıralayınız.	➤ Borçların sona erme yolları şöyledir:İfa, ibra, yenileme, birleşme, kusursuz imkânsızlık, takas, zaman aşımı
➤ Suçun unsurlarını çizerek gösteriniz.	➤ Gerekirse ilgili şemayı tekrar inceleyiniz.
➤ Yasalara uyunuz.	➤ T. C. Anayasası, Ceza Kanunu, Medeni Kanunu, Borçlar Kanunu, Ticaret Kanunu, Fikir ve Sanat Eserlerini Koruma Kanunu, Vergi Usul Kanunu, Kooperatifler Kanunu, İş Kanunu, Sendikalar Kanunu... ve diğer kanunlara uygun davranmalıyız.
➤ Hakkın türlerini çizerek gösteriniz.	➤ Hakkın türleri ile ilgili şemayı tekrar inceleyiniz

ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME

Aşağıdaki boşlukları doğru sözcükle doldurunuz.

1. kişiler; cins, yaş, hısımlık gibi sadece gerçek kişilere özgü olan hakları kullanamazlar.
2. Evlenme, boşanma, nişanlanma gibi bazı hakları kişinin başka kimse kullanamaz.
3. İfa, ibra, yenileme, birleşme, kusursuz imkansızlık, takas ve zaman aşımı yollardır.
4. toplum düzenini ağır biçimde sarsarken toplum düzenini sarsma bakımından daha hafif suçlardır.
5. Borçluluk ilişkisinin kaynakları, Haksız fiil vedir.
6. İcapçının yaptığı teklife kabulcünün olumlu cevap vermesine denir.

Aşağıdaki sorularda doğru seçeneği yuvarlak içine alınız

7. Eşyalar üzerindeki hakka ne denir?
A) Kamu hakkı
B) Nispi hak
C) Aynî hak
D) Telif hakkı
8. Aşağıdakilerden hangisi edimin konusu değildir?
A) Yapmak
B) Yapmamak
C) Vermek
D) Almak
9. Borç ilişkisinde alacaklının elde ettiği hak hangisidir?
A) Borç hakkı
B) El koyma hakkı
C) Dava hakkı
D) Alacak hakkı
10. Borç ilişkisi için hangisi şart değildir?
A) Kefil
B) Edim
C) Borçlu
D) Alacaklı

DEĞERLENDİRME

Cevaplarınızı cevap anahtarı ile karşılaştırınız. Doğru cevap sayınızı belirleyerek kendinizi değerlendiriniz. Eksikleriniz varsa faaliyete tekrar dönerek ya da öğretmeninizden yardım alarak tamamlayabilirsiniz. Doğru cevap sayınız 14 - 10 arasında ise uygulama faaliyetini gözden geçiriniz. Doğru cevap sayınız 10' dan az ise öğrenme faaliyetine tekrar geri dönünüz. Tüm yanıtlarınız doğru ise tebrikler bu öğretim faaliyetini başarı ile tamamladınız. Başarılı olarak Toplumsal düzeni sağlayan kurallara uyabileceksiniz ve kişilik haklarına uygun davranabileceksiniz.

Performans Değerlendirme

Aşağıda hazırlanan değerlendirme ölçeğine göre kendinizin ya da arkadaşınızın yaptığı çalışmayı değerlendiriniz. Gerçekleşme düzeyine göre “Evet”/ “Hayır” seçeneklerinden uygun olan kutucuğu işaretleyiniz.

Değerlendirme Ölçeği	Evet	Hayır
Hukuka göre kişileri doğru olarak sıralayabildiniz mi?		
Borçluluk ilişkisinin kaynaklarını doğru olarak sıralayabildiniz mi?		
Borçların hangi yollarla sona erdiğini doğru olarak sıralayabildiniz mi?		
Suçun unsurlarını doğru olarak çizebildiniz mi?		
Yasalara uydunuz mu?		
Hakkın türlerini doğru olarak çizebildiniz mi?		

DEğERLENDİRME

Cevaplarınızda hayır seçeneği işaretli ise ilgili faaliyete geri dönerek tekrar ediniz. Cevaplarınızın tümü evet ise bir sonraki faaliyete geçebilirsiniz.

MODÜL DEĞERLENDİRME

Modülü bitirdiniz. Modül sonunda kazanacağınız yeterliği kazanıp kazanmadığınızı ölçen bir ölçme aracı öğretmeniniz tarafından hazırlanarak size uygulanacaktır. Bu uygulama sonucunda bir üst modüle geçip geçemeyeceğiniz size öğretmeniniz tarafından bildirilecektir

Bu modül sonunda kazandığınız bilgileri aşağıdaki soruları cevaplandırarak değerlendiriniz.

Aşağıda verilen bilgiler doğru ise “D”; yanlış ise “Y” yazınız.

1. () Cürümlere , ağır hapis, hapis, ağır para cezaları verilir.
2. () Görgü kuralları;, bir toplumda iyilik ve kötülük hakkında oluşan değer yargılarına göre yapılması ve yapılmaması gereken davranışlar bütününe denir.
3. () Hukuk kurallarını diğer toplumsal düzen kurallarından ayıran en önemli özellik maddî değil, manevi yaptırıma sahip olmasıdır.
4. () Tüzükler yasalara ve anayasaya aykırı olabilir.
5. () Anayasa, devletin şeklini, yapısını, organlarının görev ve yetkilerini, bunların birbirleriyle olan ilişkilerini bireylerin temel hak ve özgürlüklerini düzenleyen kuralların tümüdür.
6. () Kanun, yargı organı tarafından yazılı olarak çıkartılan genel, soyut, sürekli olan hukuk kurallarına verilen addır.
7. () Mahkemelerin vermiş olduğu kararlardan çıkarılan hukuka doktrin denir.
8. () Özel hukuk ; Medenî hukuk, Borçlar hukuku, Ticaret hukuku ve Devletler Özel hukuku diye dört temel bölüme ayrılmıştır.
9. () Genel yönetimin taşra örgütü; mülki yönetim ve bölge yönetimi şeklinde iki grupta toplanır.
10. () Danıştay, Sayıştay, Devlet Denetleme Kurulu, Milli Güvenlik Kurulu, Devlet Planlama Teşkilatı gibi kuruluşlar, denetleme ve danışma görevlerini yürütürler.

CEVAP ANAHTARLARI

ÖĞRENME FAALİYETİ – 1'İN CEVAP ANAHTARI

1	C
2	D
3	B
4	B
5	B
6	A
7	İDEAL
8	a)Yasama b)Yürütme c)Yargı
9	Özel
10	Genel İnanç

ÖĞRENME FAALİYETİ – 2'NİN CEVAP ANAHTARI

1	Tüzel
2	Kendisinden
3	Borcu sona erdiren
4	Cürüm - Kabahat
5	Sözleşmeler- Sebepsiz Zenginleşme
6	Kabul
7	C
8	D
9	D
10	A

MODÜL DEĞERLENDİRME'NİN CEVAP ANAHTARI

1	D
2	D
3	Y
4	Y
5	Y
6	Y
7	Y
8	D
9	D
10	D

KAYNAKLAR

- AKDOĞAN Kamil, **Hukuk Ders Kitabı 1**, Tutibay Yayınları Ankara, 1994.
- AKDOĞAN Kamil, **Hukuk Ders Kitabı 2**, Tutibay Yayınları Ankara, 1994.
- AKINTÜRK, Turgut, **Temel Hukuk, 1.** Fasikül AÜ. Açık Öğretim Fak. Yayınları No: 106, Eskişehir, 1991.
- AKINTÜRK Turgut, **Temel Hukuk, 2.** Fasikül AÜ. Açık Öğretim Fak. Yayınları, No: 106, Eskişehir, 1991.
- ALKAN Aydın; **Kamu ve Eğitim Yönetimi Uzmanı, Eğitim Yöneticiliği Sınavlarına Hazırlık ve Yetiştirme El Kitabı**, Eylül Kitap ve Yayınevi, 5. Baskı, Ankara, 2002
- ARSEL İlhan, **Anayasa Hukuku**, Sıralar Matbaası, İstanbul, 1968.
- BİLGE Necip, **Hukuk Başlangıcı**, Turhan Kitap evi, Ankara, 1998.
- DÖNMEZER Sulhi, **Kişilere ve Mala Karşı Cürümler**, İstanbul, 1981.
- GÖZÜBÜYÜK A. Şeref, **Hukuka Giriş ve Hukukun Temel Kavramları**, Turhan Kitap evi Yayınları Ankara, 1993.
- GÖZÜBÜYÜK A. Şeref, **Anayasa Hukuku**, Turhan Kitap evi Yayınları Ankara, 1995.
- GÖZÜBÜYÜK, A. Şeref, **Türkiye'nin Yönetim Yapısı**, Turhan Kitapevi 8. baskı, Ankara, 2004.
- GÜZ, Nurettin, **Basında Yasalar Suç ve Cezalar**, Gazeteciler Cemiyeti Yayınları, İstanbul 1988.
- KAMUS-I TURKÎ, **Temel Türkçe Sözlük**, Geliştirilmiş ve Sadeleştirilmiş 3. baskı,
- MEB, MEGEP, **İş Hayatında İletişim Modülü**, Ankara. , Ocak, 2005.
- MEB, MEGEP, **Sosyal Hayatta İletişim Modülü**, Ankara. , Ocak, 2005.
- ÖNEN Mesut, **Hukukun Temel Kavramları**, Beta Basım Dağıtım, İstanbul, Kasım 1985.
- SOYSAL, Mümtaz, **Anayasaya Giriş**, SBF Yayınları Ankara, 1969..
- SOYSAL Mümtaz, **100 Soruda Anayasanın Anlamı**, Gerçek Yayınları, İstanbul, 1987.
- TEZİÇ Erdoğan, **Anayasa Hukuku**, Beta Yayın evi İstanbul, 1991.
- TEZİÇ Erdoğan, **"Türk Parlamento Hukukunun Kaynakları ve İlgili Anayasa Mahkemesi Kararları**, İ.Ü. Huk.Fak.Yayınları, İstanbul, 1980.
- YALMAN, Süleyman; Yazarlar, DOĞAN, Vahit;. Bahtiyar YILMAZ ve diğerleri; **Hukuka Giriş**, Sayram Yayınları, Konya, 2005.
- YAZGAN Gültekin, **Ticaret Liseleri İçin Hukuk**, M.E.B. Yayınları Ankara, 1994.
- İbrahim ARSLAN, Yavuz ATAR ve diğerleri, Mimoza yay, Konya, 1994 s.125).
- Necip BİLGE, Hukuk Başlangıcı, s.126 ve Turgut AKINTÜRK, Temel Hukuk, s.30).